

ἩΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πρώτος

Συνδρομή ἑτησία· Ἐν Ἑλλάδι· φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδ. φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἔρχ. ἀπὸ 1 ἰαν. ἰκαστ. ἔτους καὶ εἰς ἑτήσια· Τμη. προχρ. φύλλον λ. 30 — Ἐργα. τῆς Αὐτοβουλίας· Ὁδ. Σταδίου, 6.

27 Ἰουνίου 1876

Μετὰ τοῦ παρόντος φυλλαδίου, συμπληρουμένου τοῦ Α' τόμου τῆς Ἡστίας, δίδεται τοῖς συνδρομηταῖς αὐτῆς ὁ Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ καὶ τῷ ἐξώφυλλῳ.

Ὁ Α' τόμος εὐρίσκεται ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Ἡστίας καὶ πωλεῖται ἀντὶ φράγκων 6.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΛΙΝΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ. BENIAMIN ΟΥΕΒ,
καὶ ἀποστολὴ δι' αὐτῆς δέκα χρυσῶν Λουδοβικίων.

Ἐν Τασοῇ, τὴν 22 ἀπριλίου 1784.

Φίλιτατέ μου κύριε,

Ἐλαβον τὴν ἐπιστολήν σας τῶν 15 τρέχοντος, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἐπισυνημμένον Ἰπόμνημα. Ἡ ἐκθεσις τῆς καταστάσεως τῶν αὐτόθι πραγμάτων μὲ λυπεῖ μεγάλως. Σὺς στέλλω διὰ τῆς παρούσης μικρὸν συνάλλαγμα ἐκ δέκα χρυσῶν Λουδοβικίων. Δὲν ἔννοῶ ὅτι σας δίδω αὐτὸ τὸ ποσόν, ἀλλὰ σὺς τὸ δανείζω. Ὅταν ἐπανέλθετε, ἐν καλῇ ὑπολήψει, εἰς τὴν πατρίδα σας, δὲν θὰ λείψετε βεβιαίως νὰ λάβετε μέρος εἰς ἔντιμον καὶ ἐπικερδῆ τινα ἐπιχείρησιν, ἥτις θὰ σας βάλῃ εἰς θέσιν νὰ πληρώσετε ὄλα σας τὰ χρέη. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἂν ἀπαντήσετε ἀνθρωπὸν τινα τίμιον εὐρισκόμενον εἰς ἔνδεικν ὁμοίαν μὲ τὴν σημερινὴν ἐδικὴν σας, θέλετε θεωρήσει ἐξωφλημένον τὸ πρὸς ἐμὲ χρέος σας, δανείζοντες εἰς αὐτὸν τὸ ποσὸν τούτο, καὶ παραγγέλλοντες αὐτὸν νὰ ἐξοφλήσῃ διὰ παρομοίας ἄλλης πράξεως τὸ χρέος τοῦ, ὅταν ἐπίσης εὑρεθῇ εἰς θέσιν νὰ τὸ πράξῃ, καὶ εὖρη ὡς ὑμεῖς τὴν εὐκαιρίαν. Ἐλπίζω ὅτι τὰ δέκα ταῦτα Λουδοβικία θὰ περάσουν οὕτως ἀπὸ πολλὰς χεῖρας πρὶν μεταθεῖν εἰς τὰς χεῖρας ἀνθρώπου τινὸς ἀχρείου διακόπτοντος τὴν πορείαν των. Τὸ μέτρον τοῦτο μεταχειρίζομαι, θέλων νὰ κάμω πολὺ καλὸν δι' ὀλίγων χρημάτων. Δὲν εἶμαι τόσον πλούσιος ὥστε νὰ δαπανήσω πολὺ εἰς ἔργα θεάρεστα, καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγω εἰς τὸ τέχνασμα τοῦτο ἐπιθυμῶν νὰ κατορθώσω δι' ὀλίγων ὅ,τι δὲν δύναμαι διὰ πολλῶν. Ἐπευχόμενος ὑμῖν τὰ βέλτιστα ὑπὲρ τῆς ἀγαθῆς ἐκβάσεως τοῦ Ἰπομνήματός σας καὶ τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας σας, διατελῶ, φίλιτατέ μου κύριε, μετὰ τῆς δεοῦσῆς ὑπολήψεως, ὅπως ὑμέτερος κατλ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

συγγράψαντα κατὰ τῆς Θείας Προνοίας.¹

Ἀνέγνων μετὰ προσοχῆς τινος τὸ χειρόγραφόν σας. Διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου ἐπιχειρήματος, δι' οὗ ἀρνείσθε τὴν ὑπαρξίν ἐδικῆς Προνοίας τοῦ Ἰψίστου Θεοῦ, καίτοι παραδεχόμενοι τὴν γενικὴν Πρόνοιαν Αὐτοῦ, ἀνασκιάπτετε τὰς θεμελιώδεις βάσεις πάσης θρησκείας. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ὅταν δὲν πιστεύωμεν εἰς ἐδικὴν τινα Πρόνοιαν, ἀναγνωρίζουσαν, προστατεύουσαν, ὀδηγοῦσαν καὶ εὐνοοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἔχομεν πλέον ἀφορμὴν νὰ λατρεύωμεν τὴν Θεότητα, νὰ φοβώμεθα τὴν δυσαρέσκειαν καὶ νὰ ἐπικαλώμεθα τὴν προστασίαν Αὐτῆς. Δὲν ἐμβραίνω εἰς οὐδεμίαν συζήτησιν περὶ τῶν ἀρχῶν σας, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία σας. Πρὸς τὸ παρὸν, ἔχω μόνον νὰ σας εἰπῶ ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἂν καὶ οἱ λόγοι σας ἦναι λίαν ἐπιτήδειοι, καὶ ἱκανοὶ ἴσως νὰ πείσωσιν τινὰς ἀναγνώστας, δὲν θὰ κατορθώσετε νὰ μεταβάλετε, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, τὰς πεποιθήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Προσθέτω μάλιστα, ὅτι ἡ δημοσίευσίς τοιαύτης συγγραφῆς δὲν θὰ ἔχῃ ἄλλο ἀποτέλεσμα, εἰμὴ νὰ προξενήσῃ πολὺ μῖσος καθ' ὑμῶν, καὶ νὰ βλάβῃ ὑμᾶς χωρὶς νὰ ὠφελήσῃ κανένα. Ὁ πτόων κατὰ τοῦ ἀνέμου πτύει τὸ πρόσωπόν του.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅμως ὅτι ἐπιτυγχάνετε. Καὶ τί καλὸν νομίζετε θὰ προξενήσετε; Ἴσως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ ὑμᾶς προσωπικῶς, τὸ θεωρεῖτε εὐκολον νὰ ζήσετε ζῶν ἐνάρετον χωρὶς τὴν συνδρομὴν τῆς θρησκείας, διότι εἰστε ἐνδομύχως πεπεισμένος περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἀρετῆς, καὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῆς κακίας· ἐπειδὴ ἔχετε ἐν τῷ χαρακτῆρι σταθερότητα ἀποφάσεως, δι' ἧς δύνασθε ν' ἀνισταθῆτε εἰς τοὺς πειρασμούς, εἰς οὓς ὑπόκεινται οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐστω ἀγαθὴ τύχη! Ἐχετε ὅμως κατὰ νοῦν πόσον σημαντικὸν μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σύγκειται ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀμαθῶν καὶ ἀδυνάτων· πόση ἀμφοτέρων τῶν φύλων νεολαία εἶναι ἀπειρος καὶ ἀπερίσκεπτος· ὅτι ὅλοι ἔχουν ἀνάγκην τῆς θρη-

1. Δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν δόκτορα Στάιλες, τῆς 9 Μαρτίου 1790, ὁ Φραγκλῖνος στέλλει πρὸς αὐτὸν ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, γραφείσης πρὸ πολλοῦ, ἂν καὶ οὖν ἀναφέρῃ τὴν χρονολογίαν τῆς.

σκειάς πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν κατὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς κηκίας, ἰσχυροποιήσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀρετῇ, καὶ διατήρησιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀσκήσει αὐτῆς, ἕως ὅτου γείνη αὐτῆ εἰς αὐτοὺς ἕξις, ὅπερ εἶναι τὸ μόνον μέγα μέσον εἰς τὸ νὰ καταστηθῇ δικαίως. Ὑμεῖς ὁ ἴδιος ἴσως εἰς μόνην τὴν θρησκευτικὴν σας ἀνατροπὴν ὀφείλετε τὴν ἀπόκλισην τῆς τοιαύτης ἕξεως ἐκ τῆς ὁποίας δικαίως σήμερον ὠφελείσθε.

Εὐκόλως δύνασθε νὰ μεταχειρισθῆτε καὶ ν' ἀναπτύξετε τὸ ὠραῖον προτέρημα τῆς διαλεκτικῆς σας εὐφυΐας εἰς ἄλλα πράγματα ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνα, καὶ νὰ τεθῆτε οὕτως ἐν τῇ χορεία τῶν διασημοτέρων ἡμῶν συγγραφέων. Παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι ἀναγκαῖον, καθὼς παρὰ τοῖς Ὀπτεντότοις, ὥστε οἱ νέοι, πρὶν ἢ γείνωσι δεκτοὶ εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν κοινωνίαν, νὰ δείξωσι τὴν ἀνδρικότητά των ξυλοκοποῦντες τὰς μητέρας των. Πιστεύσατέ με· μὴ ἀπολύετε τὴν γίγριν· καύσατε τὸ σύγγραμμά σας πρὶν τὸ ἰδῆ κανεῖς ἄλλος, διότι θὰ σας κάμη ἐχθρούς· καὶ οὕτω ὅ' ἀπκλαχθῆτε πολλῶν κακώσεων, καὶ πολλῶν ἴσως μεταμελειῶν καὶ θλίψεων. Ἐὰν μετὰ τῆς θρησκείας οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόσο κακοὶ, τί θὰ γείνωσιν ἄνευ θρησκείας;

Ἐλπίζω ὅτι θὰ θεωρήσετε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὡς ἀποδείξιν φιλίας· διὸ καὶ δὲν προσθέτω οὐδεμίαν διαμαρτυρίαν, ὑποσημειούμενος, ἀπλῶς καὶ μόνον, ὅπως ὑμέτερος κτλ.

Σ.

ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Ὅτε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐνώπιον ὧν τοῦ Πιλάτου, εἶπεν· «Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ», ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος τὸν ἠρώτησε μὲν· «Τί ἐστὶν ἀλήθεια;» δὲν ἐστάθη δὲ καὶ ν' ἀκούσῃ τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ.

Οὕτω πολλάκις συμβαίνει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Πολλοὶ φκίνονται ζητοῦντες νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὀλίγοι εἶναι διατεθειμένοι εἰς τὴν ἀκοὴν αὐτῆς, καὶ ἔτι ὀλιγώτεροι οἱ ποιοῦντες αὐτῆς πάντοτε χρῆσιν.

Καὶ ἐν τούτοις τὰ πάντα, ἐν ἡμῖν καὶ πέριξ ἡμῶν, λαλοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ τὰ πάντα μᾶς ὠθοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τὴν ἀλήθειαν διψᾷ ἡ διάνοια· τὴν ἀλήθειαν ποθεῖ ἡ καρδία. Ὁ Θεὸς, ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τοῦ κόσμου ὑπαρξίς εἶναι ἀλήθεια. Ἐν τῇ ἀληθείᾳ ζῶμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ εἴμεθα μέλη τῆς κοινωνίας, ἐν τῇ ἀληθείᾳ πιστεύομεν εἰς Θεὸν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ νυμφεύομεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τεκνοποιούμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ διανοούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐνθυμούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἀγαπῶμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ μανθάνομεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ προσδεύομεν

καὶ βελτιούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τέλος πάντων κλείομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ἐπιγείου τούτου βίου. Ἡὼς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἀληθείας;

Μία τῶν ἐμφύτων καὶ ἀναλλοιώτων τοῦ ἀνθρώπου ἐπιθυμιῶν εἶναι τὸ μὴ πλανᾶσθαι. Εἶναι ποτε ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ θέλων νὰ ἐξαπατᾶται ὑπ' ἄλλου; Ἄρα δὲν εἶναι ἄνθρωπος μὴ θέλων νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀλήθειαν. Πόθεν προέρχεται ὅτι ὑπάρχουσι τόσοι πολλοὶ οἱ ψευδόμενοι; Νομίζουσι ἄρα γε ὅτι ἡ ἀλήθεια δύναται νὰ ἴσῃ δικαίωμα χωρὶς νὰ ἴσῃ καθῆκον;

Κατὰ τρεῖς τρόπους, λέγει παλαιὸς τις συγγραφεὺς, ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται τῆς ἀληθείας, ἢ ἀπ' ἀρχῆς ψευδόμενος ἐν γνώσει· ἢ τότε μὲν μὴ ἔχων σκοπὸν νὰ ψευδῆ, μετὰ ταῦτα δὲ μεταμελόμενος καὶ ἀναιρῶν τὰ λεχθέντα· ἢ μῆτε ἀπ' ἀρχῆς μῆτε μετὰ ταῦτα ψευδόμενος ἐκουσίως, ἀλλ' ἀναγκασόμενος ἄκων νὰ παραβῇ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ. Ἐμφαίνει δὲ οὕτως, ἢ φάυλην προαίρεσιν, ἢ ἀσθενῆ κρίσιν, ἢ ἐνδεᾶ δύναμιν. Καὶ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτὰς περιστάσεις, οἰκτρὸν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διαδραματιζόμενον πρόσωπον· ὅθεν, ἂν καὶ κατὰ τὰς δύο πρώτας ἴσῃ συνήθως καὶ κυρίως ἀξιοκατάκριτος, ὀφείλει ὅμως καὶ κατὰ τὴν τρίτην νὰ γνωρίζῃ ὅτι τότε μόνον δύναται νὰ δικαιολογηθῆ, ὅταν ἀποδείξῃ, καὶ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συνειδήσιν, ὅτι ἐπραξεν ὅ,τι ἀνθρωπίνως ἦτον εἰς αὐτὸν κατορθωτὸν, ὅτι ἐξήντησεν ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὸ νὰ φανῇ ἀληθής, καὶ ὅταν ἀναγράφῃ εἰς τὰ χρονικά τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βίου, ὡς τὸ μέγιστον αὐτοῦ δυστύχημα, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ψευδῆ.

Κατὰ γενικωτάτην λοιπὸν ἔννοιαν ἡ ἀλήθεια ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν· καὶ ὅτε ὁ ὁμηρικὸς Ζεὺς ἐκφωνεῖ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ἐκεῖνους στίχους·

«... Ὅθ γὰρ ἐμὸν παλινάγρετον, οὐδ' ἀπατηλόν,
οὐδ' ἀτελεύτητον, ὅ,τι κεν κεραλῆ κατανεύσω».

ἐκφράζει πᾶν ὅ,τι καθ' ὑπέρτατον βαθμὸν συνάδει πρὸς τὴν θεῖαν μεγαλειότητα. Ἐνταῦθα, λέγει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὁ Θεὸς καταδικάζει τὸ ψεῦδος καὶ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ ἀφορμάς· τὴν μὲν φάυλην προαίρεσιν διὰ τοῦ ἀπατηλόν, τὴν δὲ ἀσθενῆ κρίσιν διὰ τοῦ παλινάγρετον, καὶ τὴν ἐνδεᾶ δύναμιν διὰ τοῦ ἀτελεύτητον.

Ἄλλ' ἂν εἰς τὸν ἀνθρώπον δὲν ἐδόθη ἡ πλήρης δύναμις, ἢ ἀπαιτουμένη ὥστε νὰ μὴ μείνῃ οὐδεὶς τῶν λόγων αὐτοῦ ἀτελεύτητος, ἐδόθη ὅμως εἰς αὐτὸν ἡ προαιρετικὴ ἀλήθεια, καὶ ἐδόθη εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε ἡ ἀλήθεια αὕτη νὰ ἴσῃ ἡ μόνη ἐρικτὴ εἰς τὸν ἀνθρώπον τελειότης. Καὶ ἀληθῶς, καθ' ὅλα τὰ ἄλλα τῆς ἀρετῆς εἶδη, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐνάρετος μέχρι τινὸς βαθμοῦ. Ὁ βίος αὐτοῦ, χαρακτηριζόμενος δικαίως ὡς ἀγών, ἢμπορεῖ νὰ ἴσῃ βίος προόδου καὶ προα-

γωγῆς διηγενοῦς πρὸς τὴν τελειότητα, ἀλλ' ἡ τελειότης αὕτη, κατὰ τὸ ὕψιστον αὐτῆς σημεῖον, εἶναι πάντοτε ἀνέφικτος. Μόνη ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐρικτὴ μέχρι τοῦ ὕψιστου αὐτῆς βαθμοῦ. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἴσῃ ἐντελῶς δίκαιος, ἐντελῶς μετριόφρων, ἐντελῶς ἐγκρατής· ἀλλ' ἕκαστος δύναται νὰ ἴσῃ ἐντελῶς ἀληθής. Διὰ μόνης ἄρα τῆς ἀληθείας δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ συμπαραβληθῇ πρὸς τὸ ὑπέρτατον Ὄν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πυθαγόρας, ἐρωτηθεὶς τί ποιοῦσιν ἄνθρωποι θεοὶ ὅμοιοι, ἀπεκρίθη· «Ἐὰν ἀληθεύωσι».

Καὶ θεῖα εἶναι τῶντι ἡ ἀλήθεια, καὶ θεῖα ἡ δύναμις αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνίας, καὶ ἐν μέσῳ ἀκόμη τῶν ἀποπλανήσεων καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ κόσμου. Ὅποιον ἀγίαν ἡδονὴν αἰσθάνεται ἐν τῇ συνειδήσει ἑαυτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὅσάκις δύναται ἀκατακρίτως νὰ λέγῃ· Ποτὲ δὲν προδίδω τὴν ἱεράν ἀλήθειαν. Δὲν εἶμαι πλούσιος, δὲν εἶμαι ἰσχυρὸς, δὲν εἶμαι σοφός· ἀλλὰ δὲν εἶπα ποτὲ ψεῦδος· δὲν ἐξηπάτησα ποτὲ οὐδένα! Ὅποια τιμὴ, ἀγνὴ καὶ ἀκηλίδωτος, ἢ περιβάλλουσα τὸν ἀνθρώπον, εἰς τὰ τὰ ὅμματα αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ ὅμματα τοῦ κόσμου, ὅταν ὁ λόγος αὐτοῦ πιστεύεται πᾶρα πάντων, ὅταν κυκλοφορᾶν εὐρίσκη πανταχοῦ ὑποδοχὴν, ὡς τὰ συναλλάγματα ἐκεῖνα τὰ ἀκλονίτου ἐμπορικῆς πίστεως, ὅταν καὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἀναγνωρίζωσιν ὅτι οὐδέποτε ἐψεύσθη!

Καὶ συνειδήσις λοιπὸν, καὶ φρόνησις, καὶ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον ἀντιποιοῦνται ἐπίσης τὴν ἀλήθειαν. Ὑπάρχει στίχος τις τοῦ Ὀμήρου, τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἀναμνησθῶμεν γράφοντες περὶ ἀληθείας. Ὅτε ἡ Ἄθηνᾶ προτρέπει τὸν Τηλέμαχον νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Νέστορα, καὶ νὰ μάθῃ παρ' ἐκείνου τὰς τύχας τοῦ πατρὸς του, λέγει πρὸς αὐτόν·

«Ψεῦδος δ' οὐκ ἔρεει, μάλα γὰρ πεπνυμένος ἐστίν».

Σήμερον ἠθέλαμεν εἰπεῖ, ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει· Ψεῦδος δὲν θέλει εἰπεῖ, διότι εἶναι πολὺ τίμιος ἄνθρωπος· ἀλλ' ὁ θεσπέσιος Ὀμηρὸς λέγει· Ψεῦδος δὲν θέλει εἰπεῖ, διότι εἶναι πολὺ φρόνημος ἄνθρωπος. Ὅποια ἰδέα καὶ ὁποία ἀλήθεια! Ἄφρων λοιπὸν ὁ νομίζων ὅτι ὠφελεῖται μεταχειριζόμενος τὸ ψεῦδος· ἄφρων καὶ μωρὸς ὁ μὴ γνωρίζων ὅτι, κατὰ τὸ ἀρχαῖον λόγιον·

«Ψευδόμενος οὐδεὶς λανθάνει πολὺν χρόνον».

Πολυειδῆ εἶναι τὰ ὠφελήματα τῆς ἀληθείας ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ. «Ἡμεῖς οἱ Ἄγγλοι», ἔλεγεν ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελέσας ἐνταῦθα πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Οὐάις, ἀνὴρ χρηστός, πολὺπειρος καὶ πολυμαθής, «ἡμεῖς οἱ Ἄγγλοι» ἠλύομεν τὸ περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ζήτημα καὶ διὰ τῶν ἀρχῶν ἀκόμη τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, διότι εἶναι ζήτημα οἰκονομίας χρόνου, ὅστις, κατὰ τὸ σύνθημα παρ' ἡμῖν λόγιον, εἶναι ἀργύριον. Ὅταν συνομιλοῦντες γνωρίζωμεν ὅτι λέγομεν πρὸς ἀλ-

λήλους ἀλήθειαν, ἀντιλαμβανόμεθα ταχέως τῶν ὅσων ἔχομεν ν' ἀντιληφθῶμεν, καὶ οὕτω μεταβαίνομεν εἰς ἀσχολίαν ἄλλην. Ὅταν ὅμως εἰσχωρῆ μεταξὺ ἡμῶν ἡ δυσπιστία τοῦ ψεύδους, τότε ἐκάτερος ἡμῶν ἐπιπολὺ θέλει μένει «συλλογιζόμενος καὶ παντοιοτρόπως ἐρευνῶν»· Ὁ κύριος δεῖνα εἶπέ μοι τοῦτο· τί ἄρα γε τοῦτο λέγων εἶχεν ἐν τῷ νῷ; Καὶ οὕτω, πόση «δαπάνη καὶ ἀπώλεια χρόνου!»

Ἄλλ' ὅπου ἡ ἀνάγκη τῆς ἀληθείας εἶναι πασιφανῶς μεγίστη, ὅπου ἡ παραγνώρισις αὐτῆς εἶναι ἀκαταλογίστων κακῶν πηγὴ, εἶναι αὐτὸ τόσο σαφές, τόσο εὐκόλως εἰς ἅπαντας καταληπτὴ, ἢ ῥῆσις τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· «Ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς»· καὶ ἴσως ἐξηγητικὴ τις ἀνάπτυξις αὐτῆς δὲν ἤθελε κριθῆ περιττή. Ἄς πασχίσωμεν λοιπὸν νὰ καταστήσωμεν αὐτὴν ἐναργῆ ἐν ἐφαρμογῇ ἐπὶ κοινωνίας τινὸς ἢ πολιτείας. Ἄς ὑποθέσωμεν κοινωνίαν ἢ πολιτείαν τινὰ περιεληθούσαν εἰς ἀμήχανον θείας, εὐνομίας, εὐπορίας. Ἄς ὑποθέσωμεν ἐν αὐτῇ τὴν δικαιοσύνην παραβιαζομένην, τὴν ἀρετὴν καταφρονουμένην, χλευαζομένην τὴν ἠθικὴν· τὴν δὲ διαφθορὰν ἐγείρουσαν θρασείαν τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰ ὑλικώτερα τῶν συμφερόντων κανονίζοντα τὰς σχέσεις διοικουμένων πρὸς διοικοῦντας. Ἄς ὑποθέσωμεν προσέτι πολλὰς ἤδη γενομένας ἀποπειράς πρὸς διόρθωσιν τῶν πραγμάτων, καὶ μηδεμίαν ἐπιτυχούσαν, διότι οἱ πρότερον ἐκτὸς αὐτῶν εὐρισκόμενοι, καὶ τότε καταβοῶντες, περιερχόμενοι ἀκολούθως εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὀλίγην ἢ οὐδεμίαν ἀπέδειξαν τὴν τοῦ κακοῦ διαφορὰν, εἴτε διότι ἐφάνησαν τὰς αὐτὰς σχεδὸν πράττοντες ἢ ἐπιτρέποντες πράξεις, εἴτε διότι διευκόλυναν, δι' ἀστόχου ἀντιδράσεως, τὴν ἐπ' ἀνόδοσιν τῶν πρώτων. Ἐὰν ἦσαν ἐκεῖ τίμιοι τινες καὶ χρηστοὶ πολῖται, δυνάμενοι ἐν ἄλλοις καιροῖς νὰ κυβερνήσωσι τὸ κοινωνικὸν σάφρος, ἄς ὑποθέσωμεν αὐτοὺς μένοντας τότε, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐν Καρὸς μοίρᾳ, μῆτε ζητοῦμένους μῆτε ζητοῦντας νὰ μετᾶσχῃ τῶν κοινῶν· καὶ ἄς ὑποθέσωμεν οὕτω τὴν κοινωνίαν ἢ τὴν πολιτείαν ἐκείνην πληρέστατα φυλοκρατουμένην καὶ, ὡς ἐπίμετρον τῶν κακῶν, κιβδηλουμένους καθ' ἐκάστην τοὺς χαρακτῆρας, εἴτε ἐξ ἀδυναμίας, εἴτε ἐξ ἀποκαρτερήσεως, καὶ δρωμένους ἄνδρας χθῆς μὲν καὶ πρῶην ἀποστρεφόμενους καὶ στιγματίζοντας μεγαληγόρως τὴν διαφθορὰν, εἴτα δὲ συναλλαττομένους μετ' αὐτῆς εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνεσθαι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἢ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐκεῖνη τὸ χειρίστον τῶν δεινῶν, νὰ διαστρέφεται δηλαδὴ ἡ κοινὴ συνειδήσις, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ μορφωθῆ ἡ πολλὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καταπολεμούσθαι τοὺς κακοὺς,

ὡς σχηματιζομένης καὶ ἐπικρατοῦσης τῆς πεποιθένσεως ὅτι πάντες οἱ πράττοντες τὰ κοινὰ τῆς αὐτῆς εἶναι ζῆμης, ὅτι πρόσχημα καὶ δέλεαρ εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅτι πάντες πρὸς τὰ αὐτὰ τείνουσι, καὶ ὅτι τὸ «νόμος καλὸν, νόμος κακὸν» εἶναι τὸ κατὰ πᾶσαν κρίσιν ἐπικρατοῦν ἀξίωμα, ἀφοῦ οἱ χθὲς ὡς ἐξώλεις τε καὶ προώλεις θεωρηθέντες θεωροῦνται σήμερον ὡς σωτήρες, κατὰ τὸ συμφέρον τῶν κρινόντων. Ἄς ὑποθέσωμεν οὕτω καταρτισθέντα πλημμελῆ τινὰ καὶ ἀδιέξοδον κύκλον, μήτε τῶν ἀρχόντων τοὺς ἀρχομένους, μήτε τῶν ἀρχομένων τοὺς ἀρχοντας δυναμένων νὰ βελτιώσωσι. Προσθετέον δὲ τελευταῖον, πρὸς πληρεστέραν δεινολογίαν τῶν τῆς κοινωνίας ἢ τῆς πολιτείας ἐκείνης, ὅτι στερεῖται αὕτη τῆς εὐκαιρίας τοῦ νὰ σωθῆ διὰ μεγάλου τινὸς καὶ στιβαροῦ βραχίονος, διότι οὔτε ἀνὴρ μεγαλεπήβολος ἐν αὐτῇ ὑπάρχει, δυνάμενος διὰ τῆς ἰσχύος νὰ ρυθμίσῃ αὐτὴν ὀπισθόποτε, οὔτε τὰ δύο μεγάλα τῆς ἐξουσίας μέσα, τὰ χρήματα καὶ ἡ καλῶς διοργανωμένη δημοσία δύναμις, εὐρίσκονται. Ἀπόγνωσις οὕτω πανταχόθεν παρὸν ἐλεεινὸν, καὶ οὐδεμία ἐλπίς λογικῶς προβλεπομένου καλλητέρου μέλλοντος.

Δούλη λοιπὸν εἶναι ἡ κοινωνία ἢ ἡ πολιτεία ἐκείνη· δούλη τῶν αἰσχροτέρων παθῶν, δούλη τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς, δούλη τῆς εἰδεχθεστέρης φαυλοκρατίας. Δούλη εἶναι, καὶ ἐπιθυμῆ νὰ ἐλευθερωθῆ, νὰ βελτιωθῆ, νὰ εὐδαιμονήσῃ. Πῶς, πόθεν, ποῖος ἔσται ὁ ἐλευθερωτής; Καὶ ἰδοὺ τότε ὁ Σωτὴρ Ἰησοῦς κραυγάζει· «Ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». Ἄνθρωποι δυστυχεῖς καὶ πάσχοντες, οὐδεμίαν ἄλλην ἔχετε ἐλπίδα εἰ μὴ τὴν τῆς ἀληθείας. Ἐλθετε εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια μόνη δύναται νὰ σᾶς σώσῃ. Πρὸς σωτηρίαν ἀπαιτεῖται σύμπραξις, πρὸς σύμπραξιν ὁμοφροσύνη, πρὸς ὁμοφροσύνην συνάντησις ἐφ' ἑνὸς τινος σημείου. Τὸ δὲ σημεῖον τοῦτο οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ ᾖναι εἰ μὴ ἡ ἀλήθεια· διότι μόνη ἡ ἀλήθεια εἶναι μία πρὸς πάντας, καὶ μόνη πρὸς πάντας γνωστή. Τὰ ψεῦδη εἶναι ἄπειρα, ποικίλα, ἀπατηλά. Ἄλλο τὸ ψεῦδος τοῦ ἐνός, ἄλλο τὸ τοῦ ἐτέρου. Καὶ ὅταν ὁ εἷς θέλῃ νὰ ὑπερισχύσῃ τὸ ἴδιον ψεῦδος, διατί καὶ ὁ ἄλλος δὲν θέλει ἀπαιτῆσαι ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ψεύδους τὸ αὐτὸ καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως; Καὶ τότε πῶς θέλετε συνεννοηθῆ, καὶ συνεννοούμενοι πῶς θέλετε συμφωνήσῃ; Ἄρα ἐν μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ δύνανται οἱ πάσχοντες ἐκεῖνοι νὰ συναντηθῶσι· συναντώμενοι δὲ θέλουσιν εὐχερῶς εὐρεῖ ὡς πρῶτην καὶ πασιφανῆ ἀλήθειαν, ὅτι τὸ ψεῦδος καὶ ἡ φαυλότης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προαγάγῃ τὰ κοινὰ, καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὅποια θεωροῦνται καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ. Πῶς εἶναι δυνατὸν, ὅτι κατ' ἴδιον εἶναι ἄτιμον, νὰ μὴ ᾖναι καὶ δημοσίως ἄτιμον; Εἰπέ μοι, καλέ μου γείτον,

θέλουσι τότε ἐρωτήσαι ἀλλήλους οἱ ἀφελεῖς ἐκεῖνοι τοῦ Εὐαγγελίου μαθηταί, συγκαλούμενοι εἰς σύσκεψιν ὑπὸ τῆς προσκλήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐμπιστεύεσαι τὰ ἰδιωτικά σου εἰς κακοὺς, συντροφεύεις μὲ φαύλους, παραγγέλλεις τι εἰς ἀνθρώπους ἀκαθάρτους ἔχοντας τὰς χεῖρας; Οὐχὶ βεβαίως. Διατί λοιπὸν πράττεις ταῦτα εἰς τὰ δημόσια; Ἐφθασαν νὰ σοὶ παραστήσωσιν ὅτι ἄλλα εἶναι τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ τῶν ἰδιωτικῶν σχέσεων, καὶ ἄλλα τὰ τῶν δημοσίων; Σοὶ παρέστησαν πράγματα ψευδῆ· ἐπάνελθε εἰς τὴν ἀλήθειαν. Σ' ἔκαμαν νὰ πεισθῆς ὅτι ἡ χρῆσις τῆς διαφθορᾶς, ὅτι ἡ διὰ τῆς αἰσχροκερδεῖας προσέλευσις τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἐπιδεδιότης, ἱκανότης, δυναμένη κατὰ καλὸν νὰ κατορθώσῃ; Σὲ ἠπάτησαν ἀπάτην οἰκτρὰν· εἶδες καὶ εἶδαμεν ποῦ κατηντήσαμεν. Ἄς ζητήσωμεν νὰ σωθῶμεν διὰ τῆς ἀληθείας. Ἄς ἀρχίσωμεν καλοῦντες τὴν σκάνην σκάνην καὶ τὰ σῦκα σῦκα. Ἄς ἀγαπήσωμεν τὴν ἠθικὴν, ἵνα ἔχωμεν τὴν πρὸς ἀλλήλους πίστιν καὶ ὑπόληψιν. Ἄς ἀγαπήσωμεν τὴν δικαιοσύνην, διότι μόνη ἡ δικαιοσύνη συμβιβάζει, μόνη συνδιαλλάττει, μόνη διατηρεῖ τὸν κοινωνικὸν δεσμόν. Ἄς δώσωμεν ὅλοι ὁμοῦ ἰσχὺν εἰς τοὺς νόμους, διότι ἐν τῇ ἰσχύϊ ταύτῃ ἐγκρίεται τὸ κοινὸν ἡμῶν συμφέρον καὶ ἡ ἔνωσις. Ἄς ἀρεσκόμεθα βλέποντες τὰ κοινὰ διοικούμενα ὑπὸ τῶν ἀρίστων, διότι πάντοτε καὶ ἐν πᾶσι τῶν ἀρίστων ἡ βοήθεια μᾶς ὠφελεῖ τοῦ ἀρίστου ἱατροῦ ὅταν νοσῶμεν· τοῦ ἀρίστου διδασκάλου ὅταν διδασκώμεθα· τοῦ ἀρίστου πλοιάρχου ὅταν ναυτιλλώμεθα. Ἄλλως ζημιούμεθα ἀσυγκρίτως περισσότερον, παρ' ὅσον ἠθέλαμεν ζημιωθῆ ὀλιγοῦντες τῶν ἀρίστων ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς. Ταῦτα ἀπαιτεῖ ἡ ἀλήθεια, καὶ ταῦτα πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν.

Ἐρωτῶμεν ἐνταῦθα· Εἶναι κἀνεὶς ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς θείας ὑποσχέσεως; εἶναι κἀνεὶς ὅστις διατάζει ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν θέλει ἐλευθερώσει, δὲν θέλει σώσει τὴν πολιτείαν ἐκείνην, τὴν πάσχουσαν ἐκείνην κοινωνίαν, ὅταν εἰς αὐτὴν καταφύγῃ, καὶ ὅταν ἐμμεῖνη ἐν αὐτῇ! Ἄλλὰ διατί, ἤθελε τις εἰπεῖ, ἀλλὰ διατί λοιπὸν δὲν σώζονται πάντοτε, διατί δὲν βελτιοῦνται εὐκόλως αἱ κοινωνίαι; Ἡ ἐνστασις βεβαίως δὲν ἀποτείνεται κατὰ τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, διότι ποτὲ δὲν θέλει ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν ἠδυνήθη νὰ θεραπεύσῃ ἢ ἐνστασις βεβαίως μόνον ὅτι δυστυχῶς γνωρίζομεν, ὅτι δὲν γίνεται χρῆσις τῆς θεωραπείας· ὅτι ἀπομακρυνόμεθα θέλοντες τῆς ἀληθείας· ὅτι δὲν συμφωνοῦσιν οἱ ἄνθρωποι εὐκόλως καὶ διαμίας. Καὶ οὕτως ἡ φαυλοκρατία, τὸ δέλεαρ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, καὶ τὸ ὀλισθηρὸν κεκλιμένον πεδίου τῆς διαφθορᾶς, ἐκτελοῦσι τὸ ἔργον αὐτῶν ἀκωλύτως. Ἐν τι μένει πάντοτε ἀναντιρρήτον, ὅτι ἐν τοιαύτῃ

περιστάσει ἡ ἀλήθεια πάντοτε σώζει· καθὼς καὶ ἄλλο τι ἀκόμη, ὡς ἀδιστακτικῶς πειθόμεθα, ὅτι ἡ κοινωνία ἢ πολιτεία ἐκείνη δὲν σώζεται, ἢ, ἂν σωθῆ, θέλει σωθῆ μόνον διὰ τῆς ἀληθείας.

Ἄλλ' ἐν τούτοις, καὶ ἂν δὲν θελήσωμεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι μεγάλη ὁμὰς ἀνθρώπων, ἡ κοινωνία ὀλόκληρος, ἤθελε διαμίας μεταβληθῆ, καὶ ὑψώσῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν τῆς ἀληθείας σημαίαν, μήπως διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν ἀτόμων, καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἔξεων καὶ παραδειγματισμοῦ, ἡ κοινωνία δὲν θέλει τελευταῖον ὠφελθῆ καὶ ρυθμιζομένη εὐδαιμονήσῃ; Ποῖα τέλος πάντων ἡ ὠφέλεια τοῦ ψεύδους καὶ ποῖος ὁ ἐκ τῆς ἀληθείας κίνδυνος; Πανταχοῦ ἀκούομεν ὅτι ὁ χρηστὸς καὶ φιλαλήθης ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ γείνη θῦμα καὶ βορὰ τοῦ ψεύδους, τῆς διαφθορᾶς, τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐν γένει ἡ βεβαίωσις αὕτη ἔχει τι ἀληθές· ἀλλ' ἄς προσέξωμεν μήπως διὰ τῆς γενικότητος καὶ τῆς ὑπερβολῆς ἐπέρχεται τῶν ἰδεῶν σύγχυσις. Οὐτε ἡ κακοπραγία τῆς ἀρετῆς, οὔτε ἡ εὐπραγία τῆς κακίας εἶναι μερίδες διακεκριμέναι, ὅσον συνήθως παριστάνονται, ἔστω καὶ ἐν τῷ μέσῳ φαύλης καὶ κακορρήθιμου κοινωνίας. «Παλαίειν καὶ πᾶσχειν», ἔλεγεν ὁ Ῥουσσώ, «ἰδοὺ ἡ τύχη τοῦ ἀναρέτου ἀνδρὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· ἀδικεῖν καὶ πᾶσχειν, ἰδοὺ ἡ τοῦ κακοῦ τύχη». Καὶ ἂν διὰ τῆς ἀληθείας, καθὼς καὶ διὰ πάσης ἄλλης ἀρετῆς δὲν πρόπη τις νὰ περιμῆνη ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πλήρη τὴν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένην ἀμοιβήν, δὲν βλέπομεν, ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ βίῳ, οὐτε τόσοσιν μεγάλας οὔτε τόσοσιν σταθερὰς τὰς ἐκ τοῦ ψεύδους ὠφελείας.

Καὶ βεβαίως, ὅσον ἂν ᾖναι διεστραμμένη ἡ κοινωνία, ὁ ψευδόμενος ἄνθρωπος εὐρίσκει πάντοτε ἀποστροφήν καὶ δυσπιστίαν, ὥστε καὶ λέγων τὴν ἀλήθειαν δὲν πιστεύεται. Ἀπὸ τοῦ περὶ ποιμενῶπαιδος καὶ λύκου αἰσωπείου μύθου, ὅστις εἶναι ἡ ἀπλουστερα τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως ἔκφρασις, μέχρι τοῦ νομικοῦ ἀξιώματος· «De mel mendax, semper mendax», ὅπερ εἶναι ἡ διὰ τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τὸ τελειότερον ἀποκτηθεῖσα τῶν ἀνθρωπίνων ἠθῶν γνώσις, μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐπικρατεῖ σταθερὰ ἰδέα περὶ τῆς φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ψεῦδος ἀποστροφῆς. Καὶ ἂν ἡ τιμωρία καὶ ἡ ἀποσώφησις τοῦ εἰδεχθοῦς τούτου ἐλαττώματος δὲν ἐπέρχονται πλήρεις, αἰτία εἶναι, λυπηρὸν νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν, ἡ ἐκφαλισθεῖσα τῶν κοινῶν κατάστασις, καὶ ἡ ἐπικρατούσα ὀλεθρία ἰδέα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ψεύδους, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου εἶδους διαφθορᾶς, εἰς τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ προαγωγὴν· διότι ἐν τῶν μεγαλητέρων τῆς ἐκφαλίσεως ταύτης κακῶν εἶναι ὅτι δεινολογεῖ, μεγαλολογεῖ, ὑπερβολικεύεται αὐτὴ ἑαυτήν, καὶ ἐπομένως βεβαιεῖ τὸν φίλον τῆς ἀληθείας ἄνθρωπον ὡς ξέ-

νον καὶ ἀλλότριον τῆς κοινωνίας· ὡς ἄξιον μὲν σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως, ἀλλ' ἀνεπιτήδειον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς κοινωνίας ταύτης, τῆς ὁποίας ἄλλοι εἶναι οἱ γνωρίζοντες τὸν σφυγμὸν, καὶ τὰ μέσα δι' ὧν διευθύνεται καὶ κυβερνᾶται. Ἄλλοι ἐνταῦθα ἐλεεινῶς σχηματίζονται πλημμελῆς κύκλος, προαγομένης τῆς διαφθορᾶς ἐκ τῆς πεποιθένσεως περὶ τῆς διαφθορᾶς, καὶ γεννωμένης τῆς περὶ διαφθορᾶς πεποιθένσεως ἐκ τῆς προαγωγῆς αὐτῆς τῆς διαφθορᾶς. Ἀπορον λοιπὸν δὲν εἶναι ἂν τὸ ψεῦδος, ἔδραν ἔχον τοιαύτην μεγάλην δεξαμενὴν, πιτυλιζέται καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ μολύνῃ αὐτὰς διὰ τοῦ ἰδίου βορβόρου.

Ἄλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τῶν κοινῶν, καὶ τὰ τῆς θάττον ἢ βράδιον ἐπερχομένης τιμωρίας τῶν κακῶν, ποῖον ἐν τούτοις εἶναι τὸ χρέος τοῦ τιμίου ἀνδρὸς, τοῦ χρηστοῦ πολίτου, τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ; Ὡ! βεβαίως, δὲν ἔχει εἰ μὴ νὰ περιχαρακωθῆ ἐντὸς τοῦ ἀσύλου τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως, καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι πᾶν εἶδος καθήκοντος, πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς ἑαυτὸν, πρὸς τὸν πλησίον, ἢ ἄξια αὐτοῦ, ἢ τιμὴ του, ὑπαγορεύουσιν εἰς αὐτὸν τὸ πρὸς τὴν ἱεράν ἀλήθειαν εἶδω. Ἄς ἐνθυμηθῆ ὅτι, καθὼς ἡ θρησκεία, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἄλλους καθήκοντων, διαγράφει καθήκοντα πρὸς τὸν χριστιανὸν, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· Ἀνεξαρτητῶς τῶν ὅσα ὀφείλεις πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τοὺς ὁμοίους σου, ἐνθυμοῦ καὶ ὅτι, ὀφείλεις πρὸς σεαυτὸν. Μὴ ἐξευτελιζέσαι, μὴ περιφρονῆς καὶ ἄξιον καθιστᾶς περιφρονησεως τὸν ἑαυτὸν σου. Γινώριζε ὅτι εἶσαι κἀὸς Θεοῦ· καὶ λοιπὸν τὸν κἀὸν τοῦ Θεοῦ μὴ μολύνῃς. Οὕτω καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ βίῳ, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει, ὅταν δὲν δύναται νὰ διορθώσῃ τοὺς ἄλλους, νὰ φυλάττῃ τοῦλάχιστον ἀκηλίδωτον ἑαυτόν. Ἄς ἐμμεῖνη ἐν τῇ ἀληθείᾳ· ἄς μὴ μολύνεται ποτὲ διὰ τοῦ ψεύδους· ἄς ἔχῃ τὴν γλυκεῖαν καὶ ὑψηλὴν εὐχαρίστησιν τῆς συνειδήσεώς του, καὶ ἄς πιστεύῃ ὅτι ἐκτὸς τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ συμφερόντων, καὶ τὰ λοιπὰ καλῶς ἐννοούμενα αὐτοῦ συμφέροντα θέλουσι προαχθῆ, διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἰησοῦ, καλῶς καὶ ἐντίμως.

Ναί· μὴν ἀμφιβάλλῃς ποσῶς, φίλε ἀναγνώστα, ὅτι, φορῶν τὸν σεβαστὸν, τὸν ἱερόν, τὸν ἀνεπίληπτον τῆς ἀληθείας χιτῶνα, μένεις ἀπαρβαίστος, διατελεῖς ἀπόσβλητος ἐκ τῶν βελῶν τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς κακίας. Ἀνακάλει προθύμως εἰς τὴν μνήμην σου τὸ παρελθόν σου, καὶ, εἰ μὲν ἠτύχησας νὰ διαμείνης πάντοτε ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ἐνθυμοῦ χαίρων καὶ τὴν ἐνδύμωχον εὐχαρίστησιν σου διότι δὲν ὠλίσθησας, καὶ τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ δυστυχῶς παρεξέτράπης, καὶ ἀνθρώπινον τὸ ἀμαρτάνειν, ἐνθυμοῦ καὶ τότε πρὸς διόρθω-

σιν και την όποιαν ύπέστης συνειδότος τύψιν, και τών ανθρώπων την δυσπιστίαν, και τόν εκ του Θεού φόβον. Λόγισαι δέ τί έκέρδησας ψευδό-μενος, και είμεθα βέβαιοι, ότι, αν δέν εφθασας εις τό άκρον τής διαφθοράς και τής πεπωρωμέ-νης συνειδήσεως, όπερ δέν πιστεύομεν, διότι δέν ύποθέτομεν ότι άνθρωπος τοιούτος λαμβάνει καν εις χείρας τό παρόν τεύχος και αναγινώσκει μέ-χρι τών γραμμών τούτων διατριβήν επιγραφην φέρουσαν την αλήθειαν, είμεθα βέβαιοι, λέγομεν, ότι δέν θέλεις ούτ' επ' όλίγον άπατηθῆ συνειδώς ή ότι εκ τής αληθείας αληθώς εξημιώθης, ή ότι εκ του ψεύδους ώφελήθης αληθώς; ώστε και εκ τής επιτυχίας και εκ τής άποτυχίας έχεις εν τῇ συνειδήσει σου την απόδειξιν.

Εκτός όμως τούτων, δύο τινά όφείλουσιν οι τίμιοι άνθρωποι προς την αλήθειαν. Πρώτον, να αποστρέφονται πάντοτε και εν πάσι τό ψεύδος, και να μήν άρέσκωνται δεικνύοντες οίανδήποτε προς τους ψεύστας συγκατάθεσιν. Και δεύτερον, να φροντίζουσιν επιμελώς και ανενδότως ώστε ή άποστροφή αυτή να εμπνέεται εις τας άπαλās ψυχάς των παιδιών από τής πρώτης ηλικίας. Και γονεΐς και τροφοί και διδάσκαλοι πρέπει να έχωσι πάντοτε κατά νουν ότι ουδέν ελάττωμα εισδύει τόσον ύπούλως και κατά μικρόν εις τὰ ανθρώπινα ήθη, όσον ή άπεχθεστάτη του ψεύ-δους εξίς. Αν περιμένωσιν ούτοι να διακρίνωσι πρότερον τό άθών λεγόμενον ψεύδος εκ του βλα-βερού, και έπειτα τό μέν να τιμωρήσωσι, τό δε να παραβλέψωσιν, ή άθώα φύσις εδηλητηριάσθη, ή εξίς εσχηματίσθη, τό κακόν έβριζώθη. Ουδε-νός είδους ψεύδος δέν πρέπει να επιτρέπεται ι-δίως εις την μικράν ηλικίαν, ούδ' ύπάρχει περι-πτωσης καθ' ήν ή επιστήμη τής ανατροφής όφεί-λει, όσον κατά ταύτην, να εξασκήση περι την ευστοχίαν των άμοιβών και των ποινών, τὰ ευ-φρέστερα αυτής μέσα.

Μένει ίσως ένταύθα να εξετάσωμεν άν δέν ή-ναι και περιστάσεις καθ' ες επιτρέπεται ή δι-καιολογείται τό ψεύδος, και τί πρέπει περι των τοιαύτων να φρονήσωμεν. Βεβαίως, δέν δύναται τις άπολύτως να ισχυρισθῆ ότι αι περιπλοκαι του ανθρώπινου βίου και των ανθρώπινων σχέ-σεων δέν καθιστώσιν ένίοτε αναγκαίον έπωφελές τι ψεύδος, και συχνότερον ακόμη την τής αλη-θείας πρόσκαιρον ή δικρκῆ άποσιώπησιν. Αλλά, κατά πάσας τας περιστάσεις ταύτας, είναι τό-σον εύκολον να διακρίνη τις την υπαγόρευσιν του καθήκοντος, είναι τόσον προφανές ότι ουδέν συμ-φέρον ίδιον κινεί τόν αποκρύπτοντα την αλή-θειαν, και τόσον αυταπόδεικτον τό καινόν ή τό του προς όν αποκρύπτεται συμφέρον, ώστε κρί-νομεν περιττόν να λεπτολογήσωμεν περι των πε-ριστάσεων τούτων. Περι τούτων επεκράτησαν και παρά τούς προγόνους ήμων ιδέαι τινές, καθ' ες τό ψεύδος φαίνεται ένίοτε επιτετραμμένον. Ού-

τω, παραδείγματος χάριν, εύρίσκομεν τό του Σοφοκλέους:

«Καλόν μὲν οὖν οὐκ ἔστι τὰ ψευδῆ λέγειν·
ὅτι δ' ὄλεθρον δεινόν ἀλήθει' ἄγει,
συγγνωστὸν εἶπέν ἐστι καὶ τὸ μὴ καλόν».

Και τό σωζόμενον του Μενάνδρου:

«Κρείττον δ' εἰλόθαι ψευδος ἢ ἀληθῆς κακόν».

Και τό του Πεισανδρου:

«Οὐ νέμεις καὶ ψευδος ὑπὲρ ψυχῆς αγορεύειν».

Ο σοφώτατος όμως Πλάτων δέν νομίζει ακίν-δυνον να λαλήση περι τούτου άορίστως. Κατ' αυ-τόν, ίνα επιτραπῆ εις τινα να μεταχειρισθῆ τό ψεύδος, πρέπει ούτος να ήναι επιστήμων. Η ιδέα είναι εύφυής και ή ανάπτυσξις αυτής γόνιμος πολ-λῶν έπωφελών συμπερασμάτων. Καθώς ο ίατρος, λέγει, μόνον διότι επίσταται, γνωρίζει πότε πρέπει να τέμνη, να καίη, να ισχυραίνη' καθώς ο γεωργός, επιστάμενος, ήξεύρει πότε πρέπει να σκάπτῃ, να άροτριζῃ, να φυτεύῃ' αυτω μόνος ο επιστάμενος κατανοεί πότε ψευδόμενος δύναται να ώφελήσῃ. Ποιον πρέπει να έννοήσωμεν ένταύθα ως επιστάμενον; Ούχι βεβαίως τόν ιδιοτελῆ και επιτήδειον βραδιούργον, διότι περι αυτού ύπάρ-χει, ουχι άμφιβολία, αλλά βεβαιότης ότι ψεύ-δεται προς ίδιον όφελος. Ο επιστάμενος πρέπει να έχῃ ύπὲρ έαυτου την γενικὴν πεποιθήσιν ότι είναι ανεπίδεκτος ιδιοτελοῦς ψεύδους. Τί ήθέλα-μεν εἶπει, παραδείγματος χάριν, περι ίατροῦ, περι οῦ ήθελεν ύπάρχει μὲν πίστις ότι γνωρίζει καλῶς την επιστήμην του, ύπάρχει δε και ύπό-ναια ότι έναγές συμφέρον τόν παρακινεί να επι-βουλευθῆ την ζωνήν του ίατρευομένου παρ' αυτού; Ηθέλαμεν και τότε τῷ επιτρέψει την χρῆσιν του πυρός και του σιδήρου; Ούχι, βεβαίως. Αρα έννοείται άφ' έαυτου ότι επιστήμη σημαίνει, όμοῦ μετά τής γνώσεως, και την άρετήν, την άκραν άρετήν, την ανεπίληπτον και πάσης ύποψίας ά-νωτέραν άρετήν. Μόνον ο τοιοῦτος θνητός, ύπὲρ τής ειλικρινείας και άδόλου πίστεως του όποίου ουδεμία δύναται να ύπάρξῃ ύπόνοια, αυτός και μόνος ήμπορεί να μεταχειρισθῆ εν ώρα δεούση άθών ψεύδος προς σωτηρίαν και εκ βεβαίων κα-κῶν άπαλλαγῆν, και μεγάλων αγαθῶν πρόσκτη-σιν. Αλλά τότε, τόσον δέν ελάττεται ή ύπόλη-ψις αυτού, ώστε, και μετά τό ψεύδος εκείνο, πάλιν αναγνωρίζεται γενικῶς και άδιστακτως ως λάτρης γνήσιος τής αληθείας, και παντός δολίου ψεύδους ανεπίδεκτος.

Αλλ' άς αφήσωμεν τὰ έκτακτα ταῦτα, άπερ δέν ύπόκεινται εις μεγάλην προηγουμένην έρευ-ναν, και άς επανέλθωμεν εις αλήθειαν έναργε-στάτην και αυταπόδεικτον. Διά του ψεύδους δέν προάγεται τις ιδιωτικῶς διά του ψεύδους δέν εύδοκιμεί πολιτεία. Έχεις ακόμη περι τούτου, αναγνώστα, άμφιβολίαν; Ερεύνησον την συνεί-δησιν σου, εξέτασον τας γνώσεις σου, ερώτησον αυτάς σου τας αισθήσεις. Ευτυχεΐς ανήκων εις

καλῶς έβρύθμισμένην κοινωνίαν, εις πολιτείαν εύνομουμένην; Πρόσεξον εις όλον αυτῆς τόν μηχανισμόν, και πανταχοῦ θέλεις εύρει την α-λήθειαν. Αλήθειαν εις την διοίκησιν, αλήθειαν εις την δικαιοσύνην, αλήθειαν εις την νομοθεσίαν, αλήθειαν πανταχοῦ. Όσο τελειότερον είναι πολ-ιτεία τις ώργανωμένη, τόσω βλέπεις εν πάσι, και κοινοῖς και ιδίοις, την αγάπην και τό σέβας τής αληθείας. Εν Αγγλία τό ψεύδος είναι τό χειρότερον συστατικόν οίασδήποτε τάξεως αν-θρώπου. Ο ψεύστης άνθρωπος περιφρονείται και αποφεύγεται ως ο κλέπτης. Είναι δε γνωστόν ότι πρώτη πάντων βαθίζει την όδόν ταύτην ή νῦν εύκλεδῶς βασιλεύουσα Βικτωρία, περι τής διη-γούνται ότι τσσαύτην τρέφει προς τό ψεύδος ά-πέθειαν, ώστε πάντες οι περι αυτην και πάν-τες οι λαλοῦντες μετ' αυτῆς, τρέμουν μήπως εξ άπρασείας αναφέρωσι τι προς την Α. Μ. ύπερ δέν είναι έντελῶς σύμφωνον προς την αλήθειαν τῶν πραγμάτων. Υπηρέτης, καταληφθεὶς ψευ-δόμενος, δέν ήθελε ποτέ πλέον εμφανισθῆ ένώ-πιον τής ανάσσης. Αν δυστυχῆς άποτελῶν μέ-ρος κοινωνίας καχεκτικῆς, πολιτείας κακομου-μένης, σκεπτόμενος θέλεις εύρει κατ' όλίγον ότι βίτικῆ των κακῶν άφορμή είναι ή έλλειψις τής α-ληθείας, είναι εν πάσι και κατά πάντα τό ψεύ-δος.

Τὰ πάντα λοιπόν εν τῷ ανθρώπῳ συνηγοροῦ-σιν ύπὲρ τής αληθείας. Δέν ύπάρχει γενναίον αἰ-σθημα εν τῇ ψυχῇ αυτού, όπερ δέν αποκρίνεται εις την προς την αλήθειαν άφοσίωσιν. Δέν ύπάρ-χει εν τῇ καρδίᾳ αυτού χορδή ευγενῆς, ήτις δέν άνταγεί εις τό σεπτόν τής αληθείας όνομα. Υο' όλας, χρηστὲ άνθρωπε, τας έπόψεις και καθ' όλας τας περιστάσεις του βίου σου, όφεί-λεις σεαυτὸν εις την αλήθειαν. Εἶσαι χριστιανός ευσεβῆς και ανυπόκριτος; Απεριόριστον πρέπει να ήναι τό σέβας σου προς την άρετήν ταύτην, εις μαρτυρίαν τής όποιας ο Ιησοῦς Χριστός εἶ-πεν ότι εγεννήθη και ήλθεν εις τόν κόσμον. Εἶ-σαι επιστήμων και πολυμαθής; Πρόχειρα έχεις τὰ μέσα ίνα πεισθῆς περι τής ύπεροχῆς τής α-ληθείας τῆν αλήθειαν ζητεῖς εν ταις επιστημο-νικαῖς σου ερεύναις; Αλήθεια είναι ή επιστήμη, αλήθεια ή φύσις των όντων, και ο λόγος των όν-των. Εἶσαι πολιτικός και εν πολιτικοῖς ζητεῖς να διαπρέψῃς; Γνώριζε ότι δια τής αληθείας κυβερνῶνται τὰ κράτη, και ή αλήθεια μόνη ύ-ψοι και δοξάζει τους πολιτικούς άνδρας. Εἶσαι λάτρης τής ελευθερίας, τής αληθινῆς και σώφρο-νος ελευθερίας; Μη λησμονήσης τό του αρχαίου ποιητοῦ «Ελευθέρου άνδρὸς τάληθῆ λέγειν». Εἶσαι φίλος τής τάξεως και τής άταράχου εύ-νομίας; Πιστεψε ότι δέν ύπάρχει δημοσίᾳ τάξις άνευ ήθικῆς, οὔτε ήθικῆ άνευ αληθείας. Περιορί-ζεσαι εις τόν άφανεστερον μὲν, εύδαιμονέστερον δ' εν πολλοῖς κύκλον του ιδιωτικού βίου; εἰ-

χαριστεῖσαι θηρεύων την απλήν ύπόληψιν του αγαθοῦ και τιμίου άνδρὸς, επιτηρῶν την ανατρο-φήν και εύδαιμονίαν των φιλάτων τέκνων σου και επιθυμῶν ν' αφήσης έντιμον εις αυτὰ κληρο-νομίαν, ανεπίληπτον όνομα; Μη πάυης έχων κατά νουν ότι πρώτη θάσις τής καλῆς ύπολήψεως εἶ-ναι ή αλήθεια, πρώτον παράδειγμα καλῆς ανα-τροφῆς είναι τό παράδειγμα τής φιλαληθείας σου, πρώτον τιμαλφῆς εις τὰ τέκνα σου κληρο-νόμημα είναι ή κοινῆ μαρτυρία ότι ο πατήρ αυ-τῶν ουδέποτε εφάνη τής αληθείας προδότη.

Την αλήθειαν λοιπόν αγαπά και λάτρευε ακα-ταπαύστως τῆν αλήθειαν έχς πάντοτε προσφι-λῆς μέλημα, την αλήθειαν εφόδιον ασφαλῆς του βίου σου κατά τας διαφόρους αυτού περιπετειάς. Και όταν ο Υψιστος εύδοκήσῃ να σε καλέσῃ προς έαυτόν, τελευταίαν έχς παρηγορίαν ότι δέν εγκατέλιπες ποτέ την κοινωνίαν τής αληθείας, και τελευταίαν ελπίδα ότι ή ύπόσχεσις του Σω-τήρος «Η αλήθεια ελευθερώσει ύμᾶς» θέλει ε-φαρμοσθῆ και επί τής τύχης τής ψυχῆς σου.

E. A. ΣΙΜΟΣ

ΧΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΙΑΚΟΠΑΣ

(Όμιλία του Έδ. Λαβουλαί, γενομένη εν τινι έκκαι- δευτηρίῳ των Βερσαλλιῶν κατά την διανομήν των βραβείων.)

Τό θέμα τής παρούσης όμιλίας μου εξελεξά-μην μη αποβλέψας εις τους γονεΐς, άλλ' εις ύμᾶς, μικροί μου φίλοι. Έσκερθην ότι πάντοτε, και εις τελετάς οἶα ή προκειμένη, εκφωνοῦσι λόγους άπευθυνομένους εις τους μεγάλους την ηλικίαν, ουδέποτε δε εις τὰ παιδιά, τὰ όποια μετ' εύλό-γου ανυπομονησίας αναμένουσι τό τέλος τής ά-γορευσεως, διά να λάθωσι τὰ βραβεΐα των.

Θά όμιλήσω λοιπόν προς ύμᾶς περι άντικει- μένου λαμπροῦ και υπερμέτρως ένδιαφέροντος περι τής χρήσεως του χρόνου κατά τας διακο-πάς εις τί δύνασθε να καταγίνεσθε κατά τας διακοπάς. Πολύ όμως φοβοῦμαι μή τις εξ ύμῶν με διακόψῃ, λέγων:

— Κύριε, αν αγαπάτε να όμιλήσητε περι σπουδαίων άντικειμένων, θά σᾶς ακροασθώμεν κατά τό σύνθηες' αλλά δια τας διακοπάς δέν ε-χομεν χρείαν των συμβουλῶν σας' αι διακοπαί έγιναν διά να διασκεδάζωμεν.

— Αλλά τί έννοεῖτε διασκεδάσιν;

— Διασκεδάσιν έννοοῦμεν, ίσως θά μοι άπε- κρίνοντό τινες των τολμυρότερον, να μη κάμνω- μεν τίποτε.

— Αλήθεια; Δοκιμάσατε λοιπόν και θά ίδῆ-τε ότι είναι πολύ δυσκολώτερον παρ' όσον φαν- τάζεσθε να διέλθητε εύχαρίστως τας διακοπάς, όταν δέν έχετε σπουδάσει επισταμένως ποῖα τὰ ασφαλέστερα μέσα διασκεδάσεως.

1 ΕΣΤΙΑ ΚΙΣΙΕΙ

Ἄγνοω ὅποιά τινα εἶναι τὰ σημερινὰ παιδία, γνωρίζω ὅμως ὅποια ἦσαν τὰ παιδία τοῦ καιροῦ μου.

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν διακοπῶν τὰ πάντα ἔβαινον καλῶς. Τὰ παιδία τὰ ὅποια εἶχον λάβει βραβεῖα, τὰ ἐδείκνυον εἰς τοὺς φίλους των, εἰς τοὺς συγγενεῖς των· τὰ ἀβράβευτα ἀπέφευγον τοὺς ἄλλους· καὶ ἤρεσκοντο εἰς τὰ παράμερα μέρη. Τὴν ἐπαύριον, καὶ τοὶ ἀποφασίσαντα νὰ ἐξυπνήσωσιν ἀργὰ διὰ νὰ ἀπολαύσωσι περισσό- τερον τὸν ὕπνον, ἐξύπνων ὅμως ἐνωρίς, διότι ἦσαν συνειθισμένα ἀπὸ τὸ ἐκπαιδευτήριον. Ἄν εἶχον κῆπον κατέβαινον εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἴδω- σιν ἂν εἶχον ἀπίδια αἱ ἀπιδεαὶ καὶ αἱ δαμα- σκηναὶ δαμάσκηνα. Δὲν παρήρχετο ὅμως μία ὥρα καὶ ὁ κηπουρὸς, κατηγανακτισμένος ἀπὸ τὴν θραῦσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνον, ἔλεγε: Θεέ μου! πότε θὰ περάσουν αὐταὶ αἱ διακοπαί; Ἄν δὲν εἶχον κῆπον ἔμενον εἰς τὴν οἰκίαν των, καὶ ἐκεῖ ἐβάσανίζον ἢ τὸν γάττον ἢ τὸν σκύλον, ἔσπαζον πάντοτε κάτι τι καὶ ἡ μαγειρίσσα ἀνέκραζε: Θεέ μου! Δὲν θὰ τελειώσουν λοιπὸν αὐταὶ αἱ διακοπαί; Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀφήρουν τὸ πιλί- διόν των, ἔλυον τὴν ζώνην των, ἔχασμῶντο καὶ ἀνερώνουν: Πόσον διασκεδάσα! Τί περίφημα δια- σκεδάζει κανεῖς! Ἐνίοτε ἡ μήτηρ ἐδίδο ἀγα- θὴν τινα συμβουλὴν: «Παιδί μου, δὲν πιάνεις τὸ βιβλίον σου νὰ μελετήσης ὀλίγον; — ὦ, ὄχι, μητέρα, εἶναι διακοπαί! θὰ διασκεδάσω καὶ ἐγώ.» Καὶ τὴν ἑσπέραν πατήρ τε καὶ μήτηρ ἀνέκραζον: «Τί χάγια εἶναι αὐτά! Καταντᾷ πλέον τὸ πρᾶγ- μα ἀνυπόφορον! Αὐταὶ αἱ διακοπαὶ διαρκοῦν παραπολύ!»

Προφανῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ παιδία δὲν ἤξευρον νὰ διασκεδάζωσι. Τώρα ἤξεύρουσι; Πολλὸ ἀμφιβάλλω. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ λόγοι μου δὲν θὰ ὦσι, πιστεύω, ἀνωφελεῖς. Ἀκρυσθῆτέ με· θὰ σᾶς δεῖξω πῶς πρέπει νὰ κάμητε διὰ νὰ μὴ σᾶς καταλαμβάνῃ ἀηδία.

Ἡ διασκεδάσις θεωρεῖται κοινῶς ἀπλούστα- τον πρᾶγμα. Οὐδαμῶς. Εἶναι διπλοῦν τι· δὲν εἶναι αἰτία, εἶναι ἀποτέλεσμα. Διατί αἰσθανόμεθα εὐ- χαρίστησιν ὅταν τρώγωμεν; διότι πεινώμεν· ὅ- ταν πίνωμεν; διότι διψώμεν· ὅταν κοιμώμεθα; διότι νυστάζομεν. Διατί εἶναι εὐχάριστος ἡ δια- σκεδάσις; διότι εἰργάσθημεν. Φαγητὸν ἄνευ πεί- νης, ποτὸν ἄνευ διψῆς, ὕπνον ἄνευ τῆς πρὸς τούτο ἐπιθυμίας, βρασιάζουσιν ἀντὶ νὰ εὐχαρι- στῶσιν. Οὕτω καὶ ἡ διασκεδάσις, χωρὶς νὰ προη- γηθῇ ἐργασία, ὑπάγεται εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα, προκαλεῖ ἐπίσης ἀηδίαν. Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ δια- σκεδάσῃ, ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ. Κατὰ νόμον φυ- σικὸν ὁ κόπος συνδέεται μετὰ τῆς ἡδονῆς δι' ἀ- λύστεως ἀρρήκτου· εἰσὶν ἀχώριστα.

Ἄλλὰ πῶς νὰ ἐργάζηται τις κατὰ τὰς δια- κοπάς καὶ νὰ ἐργάζεται οὕτως, ὥστε ὄχι μόνον τὴν ἐργασίαν νὰ διαδέχεται διασκεδάσις, ἀλλὰ

καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία νὰ καθίσταται διασκεδάσις; Τὸ μυστικὸν αὐτὸ θὰ σᾶς ἀποκαλύψω.

Ἐν πρώτοις σᾶς ἀφίνω πλήρη ἐλευθερίαν παι- γνιδίων καὶ περιπάτου· τρέχετε, παίζετε, πη- δάτε· ὅλα ταῦτα ὠφελοῦσιν εἰς τὴν υγιείαν καὶ αἱ διακοπαὶ ἐγένοντο διὰ νὰ ἀνακαταίῃ ὁ ἀπο- λεσθεὶς χρόνος. Ἄλλὰ δὲν ἐμπορεῖτε νὰ χορη- γηθᾶτε δώδεκα κατὰ συνέχειαν ὥρας καθ' ἡμέ- ραν. Μένουσι λοιπὸν πολλαὶ στιγμαὶ καθ' ἡμέ- ραν, τὰς ὁποίας πρέπει ἀλλῶως νὰ χρησιμοποιή- σητε· καὶ περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν στιγμῶν τούτων θὰ σᾶς κάμω λόγον.

Ἐπεθύμουν μόνοι σας νὰ ἐμανθάνετε τρία πράγματα, τὰ ὅποια εἰς τὴν πατρίδα μας πολὺ ὀλίγον εἶναι γνωστὰ· ἐν μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι σχεδὸν εἶναι ἄγνω- στον. Τὰ τρία ταῦτα πράγματα εἶναι ἡ ἀνάγνω- σις, ἡ γραφὴ καὶ ἡ οὐιλία.

Ἄλλὰ, κύριε, θὰ μὲ εἴπητε, γνωρίζομεν ἀνά- γνωσιν.—Ἐνωῶ καὶ ἐγὼ ὅτι ὅταν σᾶς δώσωσιν εἰς χεῖρας ἐν βιβλίον θὰ τὸ ἀναγνώσῃτε, χωρὶς νὰ συλλαβίζητε. Ἄλλ' ἀνάγνωσιν καλῶ τὴν συνή-θειαν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβητε, ν' ἀφιερῶ- νετε μίαν τοῦλάχιστον ὥραν καθ' ἑκάστην εἰς ἀνάγνωσιν ὠφελίμων συγγραμμάτων.

Πόσοι ἄνθρωποι γνωρίζουσι ν' ἀναγνώσῃσιν; Ἄγνοω· ἀλλὰ παρετήρησα, ὅτι ὁσάκις ταξειδεύω διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μὲ ἄλλους, πάντες ἐν τῇ ἀμάξῃ κρατοῦμεν μίαν ἐφημερίδα ἀνά χεῖρας ἅμα ἐκκινή ἢ ἀμαξοστοιχία· μόλις ὅμως ὀλίγον προχωρήσῃ, καὶ ὕπνος βαρὺς καταλαμβάνει δύο ἢ τρεῖς, οὓς δὲν βραδύνουσι καὶ οἱ λοιποὶ συνο-δοιπόροι τῶν νὰ μιμηθῶσιν.

Εἶναι τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐφημερίδος ἢ τῆς ἀναγνώσεως; Ἄγνοω· προφανῶς ὅμως ὅταν ὁ ἀναγνώσκων ἔχῃ διάθεσιν δὲν ἀποκοιμᾶται.

Ἴνα δὲ τις ἀποκτήσῃ τὴν διάθεσιν ταύτην, πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν σας. Πρέπει νὰ τὸ λάβῃ συνήθειαν. Πρέπει καθ' ἑκάστην νὰ διατρέφῃ τὸ πνεῦμά του, ὡς διατρέφει τὸ σῶ-μά του. Καὶ πρέπει νὰ χορηγῇ εἰς αὐτὸ ἐκλε-κτὴν τροφήν.

Χάρις τῷ Θεῷ, δὲν λείπεται τὰ καλὰ βι-βλία: Ἐκλέξατε ὅσα σᾶς ἀρέσκουσι. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος κατεγίνετε εἰς ἐπιστημονικὰς καὶ βραβεῖας μελέτας· ἐπωφελήθητε τῶν διακοπῶν διὰ ν' ἀνα-γνώσῃτε ὀλίγα τερπνὰ φιλολογικὰ συγγράμματα· τοῦτο θὰ ἐνισχύσῃ τὸ πνεῦμά σας καὶ πολὺ θὰ σᾶς ὠφελήσῃ.

Ἰκούσατε πολλάκις νὰ γίνηται λόγος περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων, οὓς δὲν ἐλά-βατε καιρὸν νὰ σπουδάσῃτε· γνωρίσατε αὐτούς· ἀναγνώσατε εἰς ἐκλεκτὰς μεταφράσεις τινὰ τῶν ἀριστουργημάτων, ἅτινα κατέλιπον ἡμῖν ἡ ἀρ-χαιότης· θὰ εὐχαριστηθῆτε πλείοτερον παρ' ὅσον στοχάζεσθε· θὰ ἐκπλαγῆτε, παραδείγματος χά-ριν, βλέποντες ὅτι τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου ἐν μετα-

φράσει εἰσὶν ὅσον καὶ ὁ *Τηλέμαχος* εὐνόητα καὶ πολλῶ τούτου τερπνότερα. Ἐὰν ὁ γηραιὸς Ὀ-μπρος σᾶς φοβίζῃ, λάβετε τὸν *Ροθινῶνα*, ὅστις εἶναι ἐξαιρετικὸν ἠθικὸν βιβλίον. Ἐὰν ἀρέσκεσθε εἰς ποικιλωτέρα ἀναγνώσματα, λάβετε ἐν περιο-δικῶν σύγγραμμα· ἐν αὐτοῖς δύνασθε πολλάκις νὰ εὕρητε ἱκανὰ περιεργα, χρήσιμα καὶ ἐνδιαφέ-ροντα ὕμᾶς.

Ἀναγινώσκετε λοιπὸν, ἀναγινώσκετε καλὰ βι-βλία, μίαν ὥραν τὴν πρώτην, καὶ, προσθέτω, ἐὰν ἦθε φρόνιμοι, καὶ μίαν ἀκόμη ὥραν τὴν ἑσπέ-ραν. Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον μέρος τῆς διδασχῆς μου.

Τὸ δεύτερον εἶναι νὰ μάθητε νὰ γράψετε· καὶ τοῦτο λέγων ἀποδίδω διττὴν σημασίαν εἰς τὴν λέξιν. Ἐνωῶ δηλαδή νὰ μάθητε νὰ χαράσσητε καλῶς τὰ γράμματα καὶ νὰ ἐκτίθεσθε τὰς ιδέας σας ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Πολλάκις ἐβλέπομεν τετράδια τόσον κακογρα-φημένα καὶ *μουτζουρωμένα*, ὥστε νομίζει τις ὅτι κάμηται γάττα ἐμελάνωσε τοὺς πόδας της καὶ ἔ-τρεξεν ἐπάνω εἰς τὸ χάρτιον. Δὲν εἶναι ὡσαύτως καλὴ γραφὴ καὶ ἡ γραφομένη κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀρλεκίνου τῆς κωμωδίας. Ὅταν ὁ Ἀρλεκί-νος, καθὼς λέγουσιν, ἔγραψεν ἐπιστολὴν τινα, δὲν ἔθετεν οὔτε τόνοισ, οὔτε τελείας, οὔτε κόμματα· ἀλλ' ὡς τίμιος ἄνθρωπος προσέθετεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς ἱκανὴν ποσότητα καὶ τόνων καὶ στιγμῶν καὶ ὑποστιγμῶν, παρακαλῶν τὸν ἀντα-πόκριτὴν του νὰ τὰ θέσῃ ὅπου χρειάζονται. Πολ-λοὶ καὶ σήμερον ἀκόμη γράφουσι κατὰ τὸ σύ-στημα τοῦ Ἀρλεκίνου, ἀλλὰ δὲν ἔχουσιν ὡς αὐτὸς τὴν εὐσυνειδησίαν νὰ προσθέτωσιν εἰς τὸ τέλος τὰ κόμματα καὶ τὰς τελείας.

Δὲν εἶναι ἴδιον κακῆς συμπεριφορᾶς νὰ στέλ-λῃς πρὸς οἰονδήποτε ἐπιστολὴν δυσανάγνωστον; Πῶς! ὅταν παρίστασθε ἐνώπιον τῶν γονέων σας καὶ τῶν προσώπων τὰ ὅποια ὑπολήπτεσθε προ-σπαθῆτε νὰ τηρῆτε εὐπρεπῆ στάσιν, ὅταν δὲ πα-ρίστασθε πρὸ αὐτῶν δι' ἐπιστολῆς, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπός σας καθὸ ἐπράξουσιν τὰς ιδέας καὶ τοὺς στοχασμούς σας, νομίζετε ὅτι σᾶς εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ δεικνύητε τὴν μεγαλειτέραν ἀ-καταστασίαν καὶ ἀμέλειαν; Τοῦτο δεικνύει, ἐ-παναλαμβάνω, ἔλλειψιν καλῆς ἀνατροφῆς. Συχνά-κις λαμβάνω γράμματα ἐκ τῶν Ἠνωμένων Πο-λιτειῶν, σᾶς θεβαιῶ δὲ ὅτι ἐκεῖ οὐδεὶς ἔχει κακὸν γραφικὸν χαρακτῆρα.

Ἄς ὀμιλήσωμεν ἤδη περὶ τῆς ὠφελείας τῆς γραφῆς πρὸς ἐκθεσιν τῶν πράξεων καὶ τῶν στο-χασμῶν μας.

Οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ἀμερικανοὶ, οἱ Γερμανοὶ καὶ πολλοὶ Ἑλβετοὶ γράφουσι τακτικῶς ἑκάστην ἑ-σπέραν ἐπὶ μικροῦ τετραδίου τί τοῖς συνέβη κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας· ἐν πολλαῖς δὲ οἰκογε-νείαις διατηροῦνται τοιαῦτα ἡμερολόγια παμπά-λεια. Ἄριστον τοῦτο· καὶ οὐχὶ μόνον πρέπει νὰ

γράφητε τί ἐπράξατε, ἀλλὰ καὶ νὰ συνοψίζητε ὅτι ἀνεγνώσατε· διότι ἄλλως τὰ ἀναγνώσματα δὲν ἐντυπώνονται εἰς τὴν διάνοιάν σας. Ἐκτὸς ὅ-μως τούτου διὰ τῆς τοιαύτης ἐργασίας θὰ κα-τορθώσητε νὰ ἐνοήτε εὐκολώτερον τοὺς συγγρα-φείς καὶ ἐμβάθυνητε εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν. Πολ-λάκις ὑπολαμβάνει εἰς φράσεις τινὰς λεπτήτης εἰρωνεία, ἄλλοτε πάλιν αἱ εἰκόνες καὶ αἱ μεταφο-ραὶ ἀπαιτοῦσι σκέψιν καὶ γνώσεις τινὰς πρὸς ἐν-τελῆ αὐτῶν κατανόησιν. Τοῦτο θὰ συντελέσῃ καὶ εἰς μόρφωσιν τῆς κρίσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρός σας· ἐξήρηται δὲ ἡ τοιαύτη μόρφωσις ἐξ ὕμων καὶ μόνον· ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ σᾶς εἴπῃ πολλά χρήσιμα, νὰ σᾶς μεταδώσῃ διαφόρους γνώσεις, νὰ σᾶς διδάξῃ ἐνὶ λόγῳ· μόνοι ὅμως σᾶς δύνα-σθε νὰ μάθητε, ἥτοι νὰ χωνεύσητε τὰ διδασχθέντα καὶ νὰ τὰ ἀφομοιώσητε πρὸς ὕμᾶς αὐτούς.

Ἐνωρίς λοιπὸν πρέπει ν' ἀρχίσητε νὰ σκέπτη-σθε. Ὁ ὀρθὸς λόγος κυριαρχεῖ τοῦ κόσμου· ἀλλ' ἐκ-τίνος παράγεται ὁ ὀρθὸς λόγος; Ἐκ τῆς σκέ-ψεως· ποῖον δὲ τὸ ἄριστον μέσον τοῦ σκέπτεσθαι; ἡ καθημερινὴ καταγραφή τῶν ιδεῶν ἐκάστου.

Ἔχετε τρίτον ἀνάγκην νὰ μάθητε νὰ ὀμιλήτε.

Ἴσως πολλαὶ μητέρες, ἀκούουσαι τοῦτο, ψιθυ-ρίσωσιν· «Εἶναι περιττόν· ὁ υἱός μου τούναντίον ὀμιλεῖ πλείοτερον παρ' ὅσον πρέπει.» Ἡ ἀπάν-τησις εἶναι προχειροτάτη· ἡμεῖς οἱ γραμματικοὶ διακρίνομεν διάφορα τῆς ὀμιλίας εἶδη· ὅταν τις λαλῇ χωρὶς οὐδὲν νὰ λέγῃ, λέγομεν ὅτι φλυα-ρεῖ· εἶναι τοῦτο κοινότατον καὶ οὐδεμίαν κέκτη-ται ἀξίαν. Ἄλλ' ὅταν εὐστόχως τις ὀμιλῇ καὶ ὅ-πως εἴπῃ τι ἄξιον λόγου, θεωροῦμεν τοῦτο προ-τέρημα σπουδαῖον· διότι ἐξαίρεσις προσώπων τι-νῶν πεπρωτισμένων ἐκ φύσεως, σπάνιον ἐν γένει· εἰσὶν οἱ εἰξεύροντες νὰ ὀμιλῶσι. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἐ-δέησε νὰ παρέλθωσι πολλὰ ἔτη, ὅπως μάθω νὰ ὀμιλῶ ὡς ὅλος ὁ κόσμος. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἀ-πλούστατον πρᾶγμα, ἀλλ' εἰς τὴν δοκιμὴν καὶ αὐτοὶ οἱ πλέον παντὸς ἄλλου πεποιθότες εἰς ἑ-αυτούς, εὐρίσκονται πολὺ ἐστενοχωρημένοι.

Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀφηγηθῶ ἀνεκδοτόν τι, ἀρκούντως διδα-κτικόν.

Κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργον-δίας, Λοδοβίκου ὁ 14' εὐηρεστήθη νὰ δεχθῇ τὰ συγχαρητήρια καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐν Βερσαλ-λίας ἐκκλησιῶν. Οἱ ταλαίπωροι ἐπίτροποι, οἵτι-νες οὐδέποτε παρευρέθησαν εἰς ὁμοίαν τελετὴν, περιέστησαν εἰς δεινὴν ἀμυχανίαν, διότι δὲν εἴ-ξευρον νὰ ὀμιλῶσιν. Ἐν τούτοις εὐρέθη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τις πνευματώδης. Εἰσῆχθη καὶ οὗτος μετὰ τῶν συναδέλφων του, ἰδοὺ δὲ τί ἐφαντάσθη νὰ κάμῃ. Ἄμα ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ βα-σιλέως, ὁ ἀρχιεπίτροπος ἐνευσεν εἰς τοὺς συνα-δέλφους του καὶ πάντες ἤρχισαν ἐν χορῷ νὰ ψάλ-λωσι τὸ *Ποιλυχρόνιον ποιῆσαι Κύριος ὁ Θεὸς τὸν βασιλέα*. Οἱ παριστάμενοι ἔδωκαν τὰ χεῖλη,

ὅπως διατηρήσῃ τὴν σοβαρότητά των, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰα' Λοδοβίκος μὲ τὴν μακρὰν του φωνάκην ἐγέλασεν ὡς ἀπλοῦς θνητὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην, καθὼς βεβαίως ἡ ἱστορία.

Μετὰ πενήκοντα ἔτη, κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Λοδοβίκου τοῦ ΙΕ', οἱ τότε ἐπίτροποι, φλεγόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ συγχαρῶσι τῷ βασιλεῖ, ἐγένοντο καὶ πάλιν δεκτοί. Ἐτοποθέτησαν αὐτοὺς εἰς τὸ μέρος, ὅθεν ἐμελλε νὰ διαβῇ ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ὅταν Λοδοβίκος ὁ ΙΕ' ἐφάνη, ἕκαστος τῶν ἐπιτρόπων ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, ἤνοιξε τὸ στόμα, ἀλλ' οὐδὲ λέξιν ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ. Ὁ βασιλεὺς ἀφ' ἑτέρου, ὅστις ἦτο πολὺ νέος, καὶ δὲν εἴξευρε καὶ αὐτὸς νὰ ὁμιλῇ, ἐστάθη, τοὺς ἐκύτταξε καὶ διέβη χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε.

Χρησιμώτατον λοιπὸν εἶναι νὰ μάθητε νὰ ὁμιλῆτε. Ἀλλὰ πῶς θὰ διδαχθῆτε τὴν τερπνὴν ταύτην τέχνην; Ἡ συνταγὴ μου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Αἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες ἀκόμη, οἵτινες μένουσι τὴν ἐσπέραν οἴκαδε, μεγάλως θὰ ὠφελήσῃ τὰ τέκνα των, ὑποχρεοῦντες αὐτὰ ν' ἀναγινώσκωσι μεγαλοφώνως. Τοῦτο ἐκγυμνάζει αὐτὰ καὶ τὰ προπαρασκευάζει εἰς τὸ νὰ ἔχωσι πεποιθήσιν εἰς ἑαυτά. Δίδοτε εἰς τὰ παιδιά ν' ἀναγινώσκωσιν ἐκλεκτὰ τινὰ δράματα καὶ κωμωδίας; ἀφίνετε αὐτὰ δι' ἕκαστον πρόσωπον νὰ μεταχειρίζονται τὸν προσήκοντα τόνον, καὶ θὰ ἴδῃτε ὅτι θὰ θέλωνται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ἂν δὲν ἀπατώμαι καὶ σεῖς αὐτοὶ ἐτι θὰ εὐρίσκητε εἰς τοῦτο εὐχαρίστησιν τινα.

Μετὰ τοῦτο, ἄλλην τινὰ ἡμέραν προσκαλέσατε τὸ τέκνον σας νὰ σὰς διηγήθῃ τί εἶδεν, ἢ τί ἀνέγνω. Ἀπόψε μάλιστα ἂν θέλετε ἐρωτήσατε τὰ τέκνα σας περὶ τίνος ὁμιλήσα σήμερον. Πιθανώτατον εἶναι ὅτι θὰ εὐρεθῶσι πολλὰ τὰ ὅποια οὐδὲν ἄλλο θὰ δυνηθῶσι νὰ σὰς ἀπαντήσωσιν ἢ τοῦτο.—Μὰς εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ μάθωμεν ν' ἀναγινώσκωμεν, νὰ γράφωμεν καὶ νὰ ὁμιλοῦμεν. Ἐπιμείνατε ὅμως, προσπαθήσατε νὰ προσθέσωσι περισσότερας λεπτομερείας· οὕτως ἀναγκάζετε αὐτὰ νὰ σκεφθῶσι τὸ πνεῦμα ἄρχεται ἐνεργοῦν, ἅμα δὲ παραχθῇ ἡ ἰδέα, ὁ λόγος ἔρχεται ἀμέσως· ὅταν εἰξεύρωσι καλῶς τί θὰ εἴπωσιν, ἀδιάφορον πῶς θὰ τὸ εἴπωσι. Μικρὸν κατὰ μικρὸν θὰ συνειθίσωσι καὶ θὰ μάθωσι νὰ ὁμιλῶσιν, ὅπερ δὲν εἶναι ἀσήμαντον κέρδος.

Αὗται ἦσαν αἱ κυριώτεραι παραινέσεις μου. Κατὰ τὰς διακοπὰς μάθητε ν' ἀναγινώσκητε, νὰ γράφητε, νὰ ὁμιλῆτε.

Ἐχὼ ἀκόμη καὶ μερικὰς ἄλλας παρατηρήσεις νὰ προσθέσω.

Κατὰ τὰς διακοπὰς ἀπὸ ὑμᾶς ἐξήρτηται ἡ ἐκλογή τῶν διασκεδάσεών σας· ἐκλέξατε λοιπὸν τὰς ὠφελίμους διασκεδάσεις. Ἐὰν ὑπάγετε εἰς τὴν πανήγυριν δύνασθε βεβαίως νὰ παίξῃτε καὶ σεῖς φλογέραν, ἢ νὰ κρούσῃτε τύμπανον, ὡς συ-

νειθίζουσι νὰ κάμνουν τόσα ἄλλα παιδιά. Εἶναι διασκεδάσεις ἐπιτετραμμένη, ἐν μόνον ἔχουσα τὸ κακὸν, ὅτι κουράζει φοβερὰ ὅλους ὅσοι σὰς ἀκούουν. Ἀλλὰ τί θὰ σὰς ἐναπολειφθῇ; μηδὲν, ἐκτὸς τῆς ἀναμνήσεως ὅτι ἐνωχλήσατε ὑπερμέτρως ὅλους ὅσοι ἦσαν πλησίον σας. Ἀναντιρρήτως ὑπάρχουσιν ἄλλαι διασκεδάσεις, ἐγκαταλείπουσαι ἴχνη μᾶλλον εὐάρεστα. Ἡ ἰχνογραφία, παραδείγματος χάριν, ἦτις θέλγουσα τὸν εἰς αὐτὴν καταγινόμενον, οὐδένα ἐνοχλεῖ.

Σὰς ἀρέσκει ἡ ἰχνογραφία; Ἐπωφεληθῆτε τῶν διακοπῶν, ὅπως ἐπιδοθῆτε εἰς αὐτὴν, ἀκολουθοῦντες πάντοτε τὴν ἰδικὴν σας κλίσιν καὶ καλαισθησίαν. Ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ ἰχνογραφεῖτε ἐπὶ τῇ θάσει προτύπου, καὶ ἐσχεδιάζετε κυρίως βιομηχανικὰ ἀντικείμενα· κατὰ τὰς διακοπὰς μὴ περιορισθῆτε εἰς τοῦτο. Προσπαθήσατε νὰ ἐννοήσῃτε τί ἐστὶν ἰχνογραφία. Ἡ ἰχνογραφία εἶναι γλῶσσα, ὁμιλοῦσα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐπεὶ δὲ οἱ ἀρχαῖοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάλουν παράθυρα τῆς ψυχῆς, ἡ ἰχνογραφία εἶναι ἡ παγκόσμιος γλῶσσα. Ἐρχόμενος ἐνταῦθα εἶδον στρατιώτας τινὰς ἀλγερίνους, οἵτινες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἐννοοῦσι τὴν γλῶσσάν μας. Ἐὰν ζωγραφίσῃτε τὸν στρατῶνά των, ἀναμφιβόλως θὰ τὸν ἀναγνώρισωσι, καίπερ ἴσως ἀγνοοῦντες τί σημαίνει ἡ λέξις στρατῶν. Ἡ ζωγραφικὴ λοιπὸν εἶναι γλῶσσα πλουσιωτάτη καὶ κοινὴ εἰς πάντας.

Ὅταν σὰς δίδωσι πρότυπόν τι, προσπαθεῖτε νὰ τὸ ἀντιγράψῃτε πιστῶς· ἀλλὰ τὸ πρότυπον εἶναι καὶ τοῦτο ἰχνογράφημα, δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ μετάφρασις οὕτως εἰπεῖν αὐτοῦ. Ἐπεθύμουν νὰ σὰς ἔβλεπον ἰχνογραφοῦντας οὐχὶ κατὰ πρότυπον, ἀλλ' ἐκ φύσεως τὰ ἀντικείμενα. Δοκιμάσατε νὰ ζωγραφίσῃτε μίαν χρυσαλίδα, ἐν πτηνόν· προσπαθήσατε νὰ κατανοήσῃτε τὰ ἀποτελέσματα τῆς φωτοσκιάσεως, ἢ ν' ἀνεύρητε τὸν λόγον, δι' ὃν τὰ δένδρα τῆς δενδροστοιχίας φαίνονται ἐνούμενα εἰς τι σημεῖον· ἀντιγράφετε, μεταφράζετε τὴν φύσιν· ἐκ ταύτης θὰ μάθητε τὸ μυστήριον τῆς τέχνης. Εἰς τὸ ἐξῆ; δὲ, ὅσκις σὰς ἐπιδεικνύεται εἰκὼν τις, δὲν θὰ ἐλέπετε ἐν αὐτῇ εἰκόνα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον.

Ἐλθωμεν εἰς ἄλλας διασκεδάσεις. Ἀγαπᾶτε τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, τὰ φυτὰ, τὰ ἄνθη; Ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα πολλοὶ κῆποι, τοὺς ὁποίους δύνασθε νὰ ἐπισκέπτησθε. Προσπαθήσατε ν' ἀποκτήσῃτε ἐν ἐπιτομον καὶ ἀπλοῦν ἐγχειρίδιον βοτανικῆς· μελετᾶτε δ' αὐτὸ ἐν ᾧ θὰ ἔχητε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ φυτὰ. Ἐρευνᾶτε πῶθεν ἕκαστον τῶν φυτῶν, ἅτινα βλέπετε, προέρχεται καὶ εἰς τί χρησιμεύει. Δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ πόσα τῇ βοήθειᾳ ἑαυτοῦ μόνον δύναται νὰ μάθῃ! Ἐν ὀπωροπωλείῳ οὐδὲν λαλεῖ εἰς τὸν ἀδιαφόρως πρὸ αὐτοῦ διερχόμενον· ἐγὼ ὅμως οὐδέποτε δύναμαι νὰ ἴδω πάσας ἐκεῖνας τὰς ὀπώρας, τὰς συγκομισθείσας ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, χωρὶς

ν' ἀναλογισθῶ μετὰ θαυμασμοῦ τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς κατακτήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ κεράσια, τὰ δαμάσκηνα, τὰ βερικοκκα ἐκομίσθησαν ἐξ Ἀσίας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων· πατρίς τοῦ βοδακίνου εἶναι ἡ Περσία, τοῦ σύκου καὶ τῆς σταφυλῆς ἡ Ἰταλία, τῶν πορτοκαλίων αἱ Ἰνδία. Πολὺ δὲ φοβῶμαι μήπως ἂν θελήσωμεν νὰ πληροφορηθῶμεν τί ἀρχικῶς παρήγεν ὁ τόπος μας, εὐρωμεν μόνον δρυὶς καὶ βαλάνους, τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν ἀνθρώπων τροφὴν!

Τὰ φυτὰ ἔχουσιν ἰδίαν ζωὴν· μελετήσατέ τιν. Ἐξετάσατε πῶς ἀναπτύσσονται, πῶς παράγουσιν ἄνθη καὶ ἐξ ἁνθῶν καρπούς. Ὅταν μόνος σας ἴδῃτε πάντα ταῦτα, θὰ γίνητε κάτοχοι τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἐν παρακολούθησιν τῆς καλλιέργειας τῶν φασολίων, διδάσκειται πλείονα περὶ τῶν κοτυληδόνων φυτῶν, παρὰ ἂν ἐμελέτα εἰς βιβλίον τὴν περὶ τούτων θεωρίαν.

Ὑπάρχει καὶ ἕτερον μέσον διασκεδάσεως, ὅπερ ἰδιαζόντως σὰς συνιστῶ.

Ὅλοι σχεδὸν ὑμεῖς ἔχετε γονεῖς, οἵτινες ἀσχολοῦνται εἰς ἕν ἔργον. Ἀριστον ἀληθῶς πρᾶγμα εἶναι νὰ προσπαθῆσθε κατὰ τὰς διακοπὰς νὰ διδαχθῆτε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός σας καὶ νὰ σπουδάσῃτε πῶς ἐργάζονται οἱ ἄνθρωποι. Ἐὰν ὁ πατὴρ σας ἦναι ἔμπορος, παρατηρήσατε πῶς γίνονται αἱ ἀγοραὶ, αἱ πωλήσεις, πῶς κερδίζονται τὰ χρήματα, καὶ τί κόπος χρειάζεται πρὸς τοῦτο. Ἐὰν δὲ ὁ πατὴρ σας ἀσχολῆται εἰς βιομηχανικόν τι ἔργον, εἶναι ἀκόμη καλλίτερον ἂν κατορθώσῃτε νὰ ποιῆσθε χρῆσιν τῶν ἐργαλείων του· εἶναι πολὺ σπουδαῖον ἂν μάθητε νὰ μεταχειρίζεσθε τὴν βίνην ἢ τὴν βυκάνην, διότι οὐχὶ σπανίως τοιαῦται γνώσεις ἐξασφαλίζουσι τὸν βίον σας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ρουσσῶ, συνηθέστατον κατέστη νὰ διδάσκωνται τὰ παιδιά τέχνην τινά. Ὑπῆρχον πολλοὶ πλουσιώτατοι καὶ ἐπισημοτάτην κατέχοντες κοινωνικὴν θέσιν, ἐκμαθόντες τὴν τορευτικὴν, τὴν λεπτοουργίαν κλπ. Ἀρκούμαι μόνον νὰ σὰς ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως Λοδοβίκου τοῦ ΙΓ', ὅστις ἦτο ἐπιτηδεύτατος κλειθροποιός.

Ὅταν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 ἐπῆλθεν ἡ μετανάστευσις, πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι θ' ἀπέθνησκον τῆς πείνης ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ἂν δὲν ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς τέχνης των. Μέλος δὲ τι μιᾶς τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν τῆς Γαλλίας ἀνέκτησεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν περιουσίαν του, διότι ἦτο ἀριστος βιβλιοδέτης.

— Δὲν θὰ ἐξορισθῶμεν ἡμεῖς ποτὲ, θὰ μὲ εἴπητε.—Φεῦ! αὐτὸ δὲν δύνασθε νὰ τὸ εἰξεύρητε. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἦναι, ὅσοι εἴσθε προωρισμένοι διὰ τὴν βιομηχανίαν, σπουδάσατε χημείαν, φυσικὴν, μηχανικὴν, ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ οὐδέ-

ποτε θὰ χάσῃτε. Καὶ ἐὰν ἐπιβλέπητε ἐργάτας, πρὸ παντὸς ἄλλου δεῖξατε εἰς αὐτοὺς, ἂν θέλητε νὰ σὰς σέβωνται, ὅτι γνωρίζετε νὰ μεταχειρίζεσθε τὰ ἐργαλεῖα καὶ δὲν ἀγνοεῖτε τὴν τέχνην των.

Θ' ἀποκαταστήτε σοφοὶ φυσιοδίφαι, διακεκριμένοι χημικοί; Ἡ ἐπιδεξιότης τῶν χειρῶν, ὅταν ἦναι γυμνασμένη εἰς ἐργασίαν, θὰ σὰς ὠφελήσῃ ὑπερμέτρως. Ἐὰν σὰς ἐπέλθῃ νέα τις ἰδέα, εἴτε συλλογισθῆτε συνδυασμὸν τινα, εἴτε κάμετε νέαν τινὰ ἐφεύρεσιν, πῶς θὰ τὰ πραγματοποιήσῃτε; πόσον θὰ συντελέσῃ ἂν ἦσθε οὐ μόνον καλὸς ἰχνογράφος, ἀλλὰ καὶ ἐπιδέξιος ἐργάτης! Πόσαι ἐφευρέσεις δὲν ἀπέτυχον διότι ὁ ἐφευρέτης δὲν κατώρθωσε νὰ ἐνσαρκωθῇ ἐμπράκτως ἡ ἰδέα του, ἀτελῶς κατασκευαζομένων τῶν μηχανημάτων ὑπὸ ἐργατῶν μὴ ἐννοούντων αὐτὴν! Πόσαι πάλιν ἀνακαλύψεις ὀφείλονται εἰς τὴν χειρωνακτικὴν ἐπιδεξιότητα ἐπιστημόνων. Ὁ πρὸ τίνος ἀποθανόντος σοφοῦ Φουκῶ, ὅστις τοσοῦτον λαμπρῶς ἀπέδειξε τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῆς γῆς διὰ τῶν ταλαντεύσεων τοῦ ἐκκρεμοῦς, κατεσκευάζε μόνος πάντα τὰ ἐργαλεῖά του· τοσοῦτω δ' ἦσαν ταῦτα τέλεια, ὥστε πολλοὶ ὑπεστήριζον ὅτι τὰ ἐξοχα πορίσματα τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν τελειότητα ταύτην τῆς κατασκευῆς.

Εἶναι λοιπὸν καὶ τοῦτο μέσον εὐχάριστον τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς.

Ἄλλ' ἅπασαι αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε σὰς ἀπηύθυνα, εἰσὶ προσωπικαὶ καὶ ἀφορῶσιν εἰς ὑμᾶς μόνον. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπλάσθη διὰ νὰ ζῇ ἀπομεμονωμένος, ὡς ὁ Ῥοβινσὼν Κρούσος· εἶναι ἀναγκαίως ἐν κοινωνικόν, ἡ πρώτη δὲ κοινωνία εἶναι ἡ οἰκογένεια. Πρέπει λοιπὸν νὰ ζῇ διὰ τὴν οἰκογένειάν του. Θὰ ἐκπλαγῆτε καὶ ζῇ διὰ τὴν οἰκογένειάν του. Θὰ ἐκπλαγῆτε ἴσως ἂν σὰς εἴπω, ὅτι οὐδεὶς θὰ ἦτο εὐτυχῆς ἂν δὲν εἶχε νὰ ἐκπληρώσῃ καθήκοντα· οὐδὲν ὅμως ἀληθέστερον τοῦτο. Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τινὰ ἀπαράβατον θεῖον κανόνα, εἶναι ἀδύνατον νὰ ζῇ εὐτυχῆς, ὅταν ἦναι μόνος· ἡ εὐδαιμονία του ἐξήρτηται ἐκ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων. Δύνασθε νὰ καταστήσῃτε εὐδαίμονα τὸν πατέρα σας, τὴν μητέρα σας, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ μόνους, εἶναι ἀδύνατον. Ὁ Θεὸς ἠθέλησεν ἵνα τὰ ἠθικὰ ἀγαθὰ, ὅπως καὶ τὰ ὑλικά, ἀνταλλάσσωνται.

Ἡ ἠδονὴ προϋποτίθηται πόνον, καὶ ἡ εὐδαιμονία ἐκπληρῶσιν καθήκοντος· πρέπει νὰ ἐπωφεληθῆτε τῶν δύο τούτων ἀληθειῶν κατὰ τὸ διάστημα τῶν διακοπῶν.

Παραδείγματος χάριν, ἔχετε ἴσως ἀδελφὴν δὲν εἰξεύρω τί συμβαίνει σήμερον μεταξύ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, ἀλλ' εἰς τὸν καιρὸν μου, ὅτε δὲν ἀνατρεφόμεθα τὸσω καλῶς ὅσω σήμερον, πολλὰκις ὁ ἀδελφὸς ἐκάθητο εἰς μίαν γωνίαν τῆς αἰθούσης καὶ ἀνεγίνωσκε βιβλίον τι ἤρχετο ἡ ἀδελφὴ καὶ τὸν ἤρώτα· «Ἀδελφέ μου, τί δια-

εάζεις αὐτοῦ;—“Αφσέ με ἤσυχον, μή με σκοτίζης.” Ἡ ἀδελφὴ ἀπῆρχετο δυσαρεστημένη, καὶ ὁ ἀδελφὸς δὲν ἔμενε καὶ αὐτὸς εὐχαριστημένος.

Ἄλλὰ τί θὰ συνέβαιναν, ἂν τὰ πράγματα ἐγίνοντο ἀντιθέτως; ἂν ὁ ἀδελφὸς ἔλεγεν:—“Ἡ ἀδελφὴ μου δὲν εἰξεύρει ν’ ἀναγινώσκη, θὰ τὴν διδάξω” δὲν εἰξεύρει ν’ ἀναγινώσκη μεγαλοφώνως μὲ τόνον, θ’ ἀναγινώσκωμεν μαζί; ἡ ἀδελφὴ μου δὲν εἰξεύρει νὰ ἰχνογραφή, θὰ τὴν διδάξω ἰχνογραφίαν; θὰ συνέβαινον δύο τινά; ὅτι καὶ ὁ ἀδελφὸς πολλὰ θὰ ἐδιδάσκετο, διότι δὲν δύνασθε νὰ φαντασθῆτε πόσα μαθηταὶ ὁ διδάσκων τοὺς ἄλλους; ἐπὶ τῆς ἀρχῆς μάλιστα ταύτης στηρίζεται ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος. Ἄλλ’ ἐπὶ πλέον θὰ ἦτο περιχαρὴς διὰ τὴν πρόσδοον τῆς ἀδελφῆς του καὶ εὐχαριστημένος ἐξ ἑαυτοῦ, ὅπου ἐστὶν ὁ πρῶτος ὅρος εὐδαιμόνου βίου ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ.

Πολλάκις τὰ παιδιά εἶναι περιποιητικώτατα πρὸς τὴν μητέρα των, τὴν ἀσπάζονται τρυφερώτατα εἶδον τοῦτο συχνά, ἀλλ’ εἶπον:—“Ἐκαστος μῦθος ἔχει καὶ τὸ ἐπιμήθειόν του” τὸ παιδίον τὸ ἀσπάζομενον τόσον τρυφερῶς τὴν μητέρα του, καὶ εἶναι νὰ τὴν ζητήσῃ. Καὶ τί συνήθως ζητοῦσι τὰ παιδιά παρὰ τῆς μητρός των; Πάντοτε σχεδὸν τίποτε ἀνόητον πρᾶγμα; γνωρίζουσιν ὅτι ὁ πατὴρ εἶναι αὐστηρὸς καὶ θ’ ἀπεποιεῖτο; ἀλλ’ ἡ μήτηρ εἶναι τόσον ἀγαθὴ; καὶ τὴν πείθουσι πολλάκις νὰ ἐνδίδῃ εἰς ἀδυναμίας, αἵτινες ἐνίοτε εἰσὶ καθ᾽αὐτὸ ἐλαττώματα.

Καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἤθελον νὰ συμβαίη τὸ ἀντίθετον, διότι εἶναι μὲν εὐάρεστον νὰ βλέπῃ τις μίαν μητέρα ἐπιδαφιλεύουσαν περιποιησεις εἰς τὸ τέκνον τῆς, νομίζω ὅμως ὅτι εἶναι τι ἄλλο ἔτι συγκινητικώτερον; τὸ νὰ βλέπῃ υἱὸν φροντίζοντα περὶ τῆς μητρός του, καὶ τοῦτο οὐχὶ τυχαίως καὶ ὅπως ἀπολαύσῃ τι, ἀλλ’ ἀνά πᾶσαν στιγμὴν μετὰ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς στοργῆς ἐκείνης, ἅτινα ἐκδηλοῦνται εἰς τοιαύτας φροντίδας καὶ περιποιήσεις.

Ὁ πατὴρ ἀφ’ ἑτέρου ὑποφέρει καὶ βασανίζεται διὰ τὴν οἰκογένειάν του; ἐργάζεται ἐκτὸς τοῦ οἴκου καθ’ ὅλην τὴν ἡμέραν; τὴν ἐσπέραν ἐπιστρέφει κεκμηκώς, εἰξεύρει ὅτι διὰ τῶν κόπων του συντηρεῖ ὅλην τὴν οἰκογένειαν, νομίζει ὅτι ἀγαπᾶται, καὶ ἀρκεῖται εἰς τοῦτο.

Τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ φαίνεται ἀρκετὸν εἰς ἀγαθὸν υἱόν. Πρέπει ὅχι μόνον νὰ τρέφῃ σέβας πρὸς τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ νὰ συνδιαλέγηται μετ’ αὐτοῦ καὶ νὰ καθίσταται τρόπον τινὰ ἐμπειστευμένος φίλος του. Ὁ πατὴρ σας ὑπερτερρεῖ ὑμᾶς μεγάλως κατὰ τοῦτο; εἶδε κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου του πλῆθος πραγμάτων, τὰ ὁποῖα σεῖς ἀγνοεῖτε; δύναται νὰ σας διδάξῃ ὅτι δὲν διδάσκειται εἰς τὰ σχολεῖα καὶ νὰ σας δείξῃ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν. Κατὰ τὰς διακοπὰς λοιπὸν συνδιαλέγεσθε πολὺ μετὰ τοῦ πατρός σας; εἶναι ὁ στενωτέρος καὶ ἀσφαλέστερος φίλος σας; θὰ κά-

μητε ἀρίστην γρῆσιν τῶν διακοπῶν ἂν λάβητε τὴν πείραν αὐτοῦ ὁδηγὸν τῶν πράξεών σας.

Ἐὰν ἀκολουθήσητε τὰς προτροπὰς μου θὰ μάθητε συγχρόνως καὶ μίαν σπουδαιοτάτην ἀλήθειαν, περὶ τῆς ἀκόμῃ δὲν σας ἔκαμα λόγον; ὅτι δλόκληρος ὁ βίος εἶναι διηνεκὴς ἐργασία καὶ διηνεκῆς ἐκπαίδευσις. Ἴσως νομίζετε ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις σας εἶναι ἐντελής δταν ἀποπερατώσητε τὰς σπουδὰς σας. Οὐχί, τέκνα μου, ἡ ἐκπαίδευσις οὐδέποτε παύει. Ὅτι σήμερον κάμνετε ἡσυχῶς ἄνευ περισπασμοῦ τινός, ἄνευ μηδεμιᾶς φροντίδος, θὰ τὸ κάμνετε πάντοτε; πάντοτε θ’ ἀναγινώσκητε, θὰ γράφητε, θὰ ὁμιλήτε, θὰ ἐργάζησθε; ἀργότερα ὅμως δὲν θὰ ἔχητε πλοσίον σας πατέρα καὶ μητέρα ὅπως σας συντρέχουσι καὶ σας ἐνθαρρύνουσι, καὶ ἡ θέσις σας αὕτη θὰ ἦ ἐπαχθεστέρα.

Ἐπωφεληθήτε λοιπὸν τῆς νεότητός σας, ἐπωφεληθήτε τῶν διακοπῶν σας; ἐγκύψατε εἰς τὴν σπουδὴν νῦν ὅτε σας εἶναι τοῦτο εὐκόλον, ἐν ἡλικίᾳ καθ’ ἣν τὰ πάντα προσιμειδῶσιν ὑμῖν. Εἶθε τὰ μαθήματα τῶν διδασκάλων σας καὶ αἱ νοηθεσῖαι τοῦ πατρός σας νὰ καταστήσωσιν ὁμαλήν καὶ εὐθεῖαν τὴν ὁδὸν τοῦ ὑμετέρου βίου.

N.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΓΚΟΜΕΤΡΟΥ ἢ ΨΥΧΟΜΕΤΡΟΥ ΤΟΥ Dr MOSSO

Ἐκ μεταφράσεως δικασκουαθῆν.

Ἐπάρχει μέσον δι’ οὗ δύναμεθα νὰ μετρώμεν τοὺς βαθμοὺς τῆς διανοητικῆς ἐργασίας, ἢ ἐργαλεῖον ὅπου νὰ μᾶς δηλοῖ τὰς σκέψεις καὶ τὰ ὄνειρα τῆς ψυχῆς, ἢ μὲ ἄλλας λέξεις δύναμεθα τρόπον τινὰ νὰ ἴδωμεν πῶς ἐργάζεται ὁ ἐγκέφαλος;

Τοιαύτη ἐρώτησις θέλει φανῆ θεθαίως ἀλλόκοτος; ἐν τούτοις τὸ ὄργανον τὸ ἐφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Ταυρίνῳ φυσιολόγου κυρίου Dr MOSSO εἶναι τοιοῦτον ψυχόμετρον.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ὄγκος μέρους τινος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κυζάνει διαστελλομένων τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων καὶ πληρουμένων αἵματος, ἐλαττοῦται δὲ συστελλομένων καὶ ἀποθουμένου τοῦ αἵματος ἐξ αὐτῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν κ. MOSSO ὡς ἀρχὴ πρὸς τὴν ἐφεύρεσιν καὶ κατασκευὴν τοῦ νέου φυσιολογικοῦ ὄργάνου, ὅπου ὠνομάσθη ὀγκόμετρον (volumètre) ἢ ψυχόμετρον.

Συνίσταται δὲ τοῦτο ἐξ ὑαλίνου ἢ μεταλλίνου κενοῦ σωλήνος, ὅστις στεγανῶς ἐφαρμόζεται εἰς τὸν ἀγκῶνα καὶ εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρος, ὥστε νὰ χωρῇ ἐν αὐτῷ εὐκόλως δλόκληρον τὸ ἀντιβράχιον μετὰ τῆς ἄκρας χειρός. Διὰ ἰδιαιτέρου πόρου δύναται νὰ πληρωθῇ ὕδατος; συνέχεται δὲ ἐξωτερικῶς μετ’ ἄλλου μικροῦ ὑαλίνου σωλήνος φέροντος ὡς τὰ θερμομέτρα βαθμολογημένῃ κλίμακᾳ. Ὅταν τὸ ἐργαλεῖον ἦν εἰς ἐνεργεῖαν,

δηλαδή δταν τὸ ἀντιβράχιον ἦν κεκλεισμένον ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου καὶ οὗτος ἦν πλήρης ὕδατος μέχρι τοῦ ἐξωτερικοῦ σωλήνος, τί θέλομεν παρατηρήσει; Θέλομεν ἰδεῖ ὅτι αὐξάνοντος τοῦ ὄγκου τοῦ ἀντιβραχίου τὸ ὕδωρ θέλει προχωρήσει ἐκ τοῦ μεγάλου σωλήνος εἰς τὸν συνεχόμενον μετ’ αὐτοῦ μικρὸν; ἀπ’ ἐναντίας δὲ ὅταν ὁ ὄγκος ἐλαττοῦται τὸ ὕδωρ θέλει καταβῆ ἐντὸς τοῦ μικροῦ σωλήνος, ἐπανερχόμενον εἰς τὸν μέγαν, εἰς τὸν ὁποῖον ἕνεκα τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ὄγκου τοῦ βραχίονος ἔγεινε κενόν. Καὶ πραγματικῶς θέλομεν παρατηρήσει ἀκατάπαυστον ταλαντώδη κίνησιν τοῦ ὕδατος ἐντὸς τοῦ ὑαλίνου σωλήνος, ἧτις εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συρροῆς καὶ ἀναρροῆς τοῦ αἵματος ἐν τοῖς αἱματοφόροις ἀγγείοις συνεπέια τῶν διαστολῶν καὶ συστολῶν τῆς καρδίας καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς ἀναπνοῆς. Ἡ ταλαντώδης ὅμως αὕτη κίνησις εἶναι πολὺ μικρά.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα τί γίνεται δταν ὁ πειραματιζόμενος ἀνθρώπος ἀποκοιμηθῇ. Διὰ μιᾶς βλέπομεν τὸ βρευστὸν ἐντὸς τοῦ σωλήνος ἀναβαῖνον ταχέως; εἶναι ἡ στιγμὴ τῆς ἀποκοιμήσεως καὶ τῆς ἐπελεύσεως τῆς διακοπῆς τῆς συνειδήσεως; ἕκαστος τῶν μετὰ ταῦτα σφυσμῶν ὠθεῖ τὴν στήλην τοῦ ὕδατος πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ καρδία παρεχώρησε κατὰ τὸν ὕπνον αἷμα εἰς τὸν βραχίονα, ὥστε ὁ ὄγκος αὐτοῦ κυζήθη. Ἐὰν πλησιάζωμεν φῶς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ κοιμώμενου, ἢ θίξωμεν αὐτὸ διὰ πτεροῦ, ἢ ἐὰν κάμωμεν δυνατὸν θόρυβον, ἀμέσως ἡ στήλη τοῦ ὕδατος καταβαίνει; διότι μέρος τοῦ αἵματος ἀπεχώρησεν ἐκ τοῦ βραχίονος. Ἐν καιρῷ βαθυτάτου ὕπνου ἢ βρευστῆ στήλη φθάνει εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους βαθμοὺς τῆς κλίμακος; ὅσον δὲ ἐλαφρότερος εἶναι ὁ ὕπνος τόσον περισσότερον καταβαίνει ἢ στήλη, ἕως ὅπου, δταν ἐξυπνήσῃ τὸ πειραματιζόμενον πρόσωπον, ἐπανέρχεται εἰς τὸν αὐτὸν βαθμόν, εἰς ἂν εὐρίσκειτο πρὸ τῆς ἀποκοιμήσεώς του. Καὶ τὰ ὄνειρα δὲ τοῦ πειραματιζομένου, τὰ ὁποῖα γνωρίζονται εὐκόλως ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου ἢ ἐκ τοῦ παραλαλήματος, παράγουσι ταλαντεύσεις τῆς στήλης.

Ἐὰν ὁ πειραματιζόμενος ἦν ἐγρηγορῶς καὶ καταγίνεται εἰς διανοητικὴν τινα ἐργασίαν, π.χ. εἰς λύσιν ἀριθμητικῶν προβλημάτων ἢ μεταφρασιν κτλ., θέλομεν παρατηρήσει ἐπίσης τὴν στήλην τοῦ ὕδατος νὰ καταβῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας, ν’ ἀναβῆ δὲ αὐθις μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς. Καὶ περὶ τοῦ βαθμοῦ δὲ τῶν καταβαλλομένων δυνάμεων τοῦ νοῦς δύναμεθα νὰ κρίνωμεν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει; οὕτω νέος τις, ὅστις ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Dr MOSSO ὡς ἀντικείμενον τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν του, δταν μετέφραζεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὸ ἰταλικὸν ἢ στήλην τοῦ ὕδατος κατέβαινον ὀλιγώτερον παρὰ δταν μετέφραζεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, διότι εἰς

τὴν τελευταίαν περίστασιν κατέβαλε μεγάλητερον διανοητικὸν ἀγῶνα, καθ’ ὅσον ἐδυσκολεύετο πολὺ περισσότερον νὰ μεταφράσῃ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ παρὰ ἐκ τοῦ λατινικοῦ. Τὰ προϊόντα λοιπὸν τῆς ἐργασίας τοῦ νοῦς, αἱ σκέψεις, ἀφαιροῦσιν αἷμα ἐκ τῶν ἄκρων καὶ ἔλκουσιν αὐτὸ εἰς ἄλλο τι ὄργανον τοῦ σώματος; ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ ὄργανον τοῦτο, ὅπου δέχεται τὸ αἷμα καὶ τὸ ἀποδίδει πάλιν εἰς τὰ ἄκρα κατὰ τὸν ὕπνον καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ νοῦς; Ὁ ἐγκέφαλος, ἡ μόνη ἔδρα τῆς συνειδήσεως; αὐτὸς παράγει δι’ ἀφαιρέσεως καὶ παραχωρήσεως αἵματος τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος μεταβολὰς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ σώματος, καὶ εἶναι ἡ αἰτία τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα περιεγράψαμεν, καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ νέου ὀγκομέτρου τοῦ κ. MOSSO δύναμεθα νῦν νὰ παρατηρήσωμεν καὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν μετ’ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας. Πᾶσα σκέψις, πᾶσα ψυχικὴ ταραχὴ γίνεται αἰτίαι προσρῦσεως μεγαλειτέρου ποσοῦ αἵματος ἀπὸ τῆς περιφερείας τοῦ σώματος πρὸς τὸν ἐγκέφαλον; συνεπέια δ’ αὐτῆς καὶ ἡ θερμασία τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ ἐξέρυθρον τοῦ προσώπου κατὰ τὴν λύσιν δυσκόλου διανοητικοῦ προβλήματος. Ὁ ἐγκέφαλος ἐργάζεται καὶ ἔχει ὡς πᾶν ἐργαζόμενον ὄργανον ἀνάγκην μεγαλητέρας προσρῦσεως αἵματος. Τὸ ὀγκόμετρον (ἢ ψυχόμετρον) τοῦ κ. MOSSO ὄχι μόνον καθιστᾷ ἡμῖν ὄρατὴν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ πρὸς τούτοις δεικνύει πότε καὶ πόσον ἐργάζεται.

Ἐπὶ τοῦ βαθυτάτου ὕπνου τὸ ψυχόμετρον δεικνύει ἡμῖν, ὅτι πλείστον τοῦ αἵματος ἐγκαταλείπει τὸν ἐγκέφαλον καὶ ῥέει πρὸς τὰ ἄκρα. Ἡ τοιαύτη κατάστασις εἶναι θεθαίως ἡ μεγίστη ἀνάπαυσις τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, καὶ οὔτε δι’ ὀνείρων διαταράσσεται τότε ὁ ὕπνος αὐτός, διότι τὸ διὰ τὴν παραγωγὴν ὀνείρων ἀπαιτούμενον ποσὸν τοῦ αἵματος δὲν ὑπάρχει τότε ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Ἐρεθισθεῖσιν ὅμως τῶν αἰσθήσεων τοῦ κοιμώμενου, ἀμέσως ποσὸν τι αἵματος ῥέει πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, ὡς ἐπίσης θεθαίω τὸ ψυχόμετρον, καθ’ ἃ εἶδαμεν ἀνωτέρω, καὶ τότε παράγονται ὄνειρα, δηλαδή ἀτελεῖς σκέψεις, ἀποτελέσματα ἀτελοῦς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ κρότος π.χ. κλειομένης θύρας φαίνεται εἰς τὸν ὄνειρωττοντα ὡς ἤχος πυροβόλου, ὁ τρυγμὸς μηχανῆς ὡς τὸ μορμυρίζον ὕδωρ καταρράκτου, κτλ. Ὅταν αἰφνιδίως ἐγερθῶμεν ἐκ τοῦ ὕπνου τρομάζομεν καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν δὲν δύναται ἀμέσως νὰ σκεφθῇ καθαρώς καὶ ὀρθῶς, διότι ὁ ἐγκέφαλος δὲν παρέλαβεν εἰσέτι τὸ κανονικὸν ποσὸν τοῦ αἵματος, τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν.

Τέλος εἰς τὴν διανομὴν τοῦ κανονικοῦ ποσοῦ τοῦ αἵματος εἰς τὰ διάφορα ἐργαζόμενα ὄργανα ὑπάρχει ἀξιοθαύμαστος μηχανισμός. Πάντα τὰ ὄργανα τοῦ σώματος συνδέονται διὰ νεύρων ὡς διὰ τηλεγραφικῶν συρμάτων μετὰ τοῦ κέντρου

του νευρικού συστήματος, δηλαδή μετά του προδρεπόντος αυτού ἐγκεφάλου. Τηλεγραφικῶς ἀναγγέλλεται διὰ τῶν νεύρων ἐκ τοῦ κέντρου πᾶσα ἀνάγκη αἵματος, ἣν ἔχει τὸ δεῖνα μέλος, καὶ ἀμέσως συνεργεῖ ἄλλων νεύρων διευθύνεται ἡ διανομὴ τοῦ αἵματος, εἰς τρόπον ὡς τὸ ἐν λόγῳ ἐργαζόμενον ὄργανον νὰ λάβῃ τὸ ἀπαιτούμενον ποσόν.

Ἐκ τῶν φυσιολογικῶν τούτων παρατηρήσεων ἐξάγεται σπουδαῖον καὶ γενικὸν γεγονός, ὅτι δηλαδή ὑπάρχει ἀλληλουχία ἢ μᾶλλον ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων τοῦ σώματος. Ἡ ἐνεργὸς σύρροια τοῦ αἵματος ἐν τῷ πρώτῳ φέρει ἀνάλογον ἀναιμίαν τῶν ἄλλων, καὶ τοῦτο μᾶς ἐξηγεῖ διάφορα γνωστὰ φαινόμενα, ὡς π.χ. τὴν πρᾶυντικὴν ἐνεργεῖαν τῶν διανοητικῶν ἐνασχολήσεων ἐπὶ τῶν φυσικῶν λειτουργιῶν καὶ τῆς ἐμφύτου ῥοπῆς· τὴν ἐξασθενωτικὴν ἐπίδρασιν τῶν διανοητικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τῆς ὅλης ἰδιοσυστάσιος τοῦ σώματος· τὴν δυσκολίαν νὰ ἴνῃ τις συγχρόνως ἀνθρώπος πρακτικῆς ἐνεργείας καὶ ἀνθρώπος τοῦ νοῦς, (homme d'action et homme de pensée).

Τὸ ψυχομετρικὸν ἐργαλεῖον τοῦ Dr Mosso εἶνε ἐπιτυχεστάτη ἐφαρμογὴ τῆς φυσιολογίας εἰς τὴν σπουδὴν τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου.

Βεβαίως δεῖται περαιτέρω εἶτε τελειοποιήσεως καὶ δύναται ν' ἀποβῇ ὠφελιμώτατον ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης.

Θ. ΔΕ ΧΕΛΑΡΑΚ.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

Τὴν 24 Ἰουνίου ἢ τε ἀνατολικὴ καὶ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία τελοῦσι τὴν μνήμην τῶν γενεθλίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Τὴν προηγουμένην δὲ τῆς εορτῆς νύκτα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα συνειθίζουσι ν' ἀνάπτωσι πολυπληθεῖς πυράς, ὑπὲρ αἱ εὐθύμως παιδιὰ καὶ γέροντες καὶ μητέρες μετὰ τῶν τέκνων των πηδῶσιν, εἴτε ὀρχοῦνται κύκλῳ, διάφορα ἕσματα ψάλλουσαι. Ἡ αὕτη δὲ συνήθεια ἐπικρατεῖ καὶ παρ' ὅλοις τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς· ὁ Ἀγγλος Brandt, συγγραφεὺς σπουδαιοτάτης μελέτης περὶ τῶν δημοτικῶν ἀρχαιοτήτων τῆς πατρίδος του, ἀφιερῶ εἰς ἐξέτασιν αὐτῆς πολυσέλιδον κεφάλαιον, Ἰσπανὸς δὲ τις κληρικὸς, ὁ Μαρτίνος Ἀρελάτος, κατέτασεν αὐτὴν μετὰ τῶν ἀποσκορακιστέων δεισιδαιμονιῶν ἐν τινι συγγράμματι τοῦ τῷ 1544 ἐκδοθέντι. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων ἐτελοῦντο παραπλήσια κατὰ τὴν 24 Ἰουνίου, ὡς ἀναφέρει ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ περὶ αἱρέσεων, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Σαρακηνοῖς· ἐπεκράτει ἀρχαίῳθεν ἀνάλογόν τι ἔθιμον, ἂν ἔχηται ἀκριβεῖς ἢ μαρτυρία τοῦ ἁγίου

Βερνάρδου, καὶ παρ' Ἑβραίοις καὶ ἄλλοις σημιτικοῖς λαοῖς, ὡς κατωτέρω θέλομεν ἴδει.

Ἡ τοιαύτη διάδοσις τοῦ ἔθιμου τούτου, καὶ παρὰ λαοῖς εἶτι διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς παραδόσεις, καταδεικνύουσι προδήλως τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀρχαιότητα. Τινὲς τῶν ἀρχαιολόγων εὑρον ἐν αὐτῷ ἴχνη τῆς βωμακτικῆς εορτῆς τῶν Παλιλίων ἢ Παριλίων, κατὰ τὸν Πρέλλερ, τελουμένων τὴν 21 Ἀπριλίου πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγροτικοῦ θεοῦ ἢ θεᾶς Πάλτης (Pales), καθ' ἣν καὶ πυρὰι ἀνήπτοντο καὶ πολλὰ ἐγίνοντο ὅμοια πρὸς τὰ νῦν. Ἄλλὰ καὶ ἡ εορτὴ αὕτη δύναται κάλλιστα νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπορρέουσα ἐπίσης ἐξ ἀρχαιότερας καὶ γενικωτέρας συνηθείας. Διὰ τοῦτο ἔτεροι ἰσχυροὺς φέρουσι λόγους πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης ὅτι τὰ κατὰ τὴν εορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τελοῦμενα εἰσι λείψανα τῆς εορτῆς τῶν ἡλιοστασιῶν, ὁ δὲ σοφὸς Γάλλος Βυρνούφ, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀρχαίου μύθου τῶν Ἀθηνῶν, κατέδειξε πληρέστατα τὸν ὅλως ἡλιακὸν χαρακτῆρα τῆς εορτῆς ταύτης, συμπιπτούσης μετὰ τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν Μάνη ἡ εορτὴ καλεῖται «τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀιτροπίου», ὅπερ οὐδεμίαν ἀφίησιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς γνώμης ταύτης. Ἐκτὸς δὲ τούτου κρατύνουσιν αὐτὴν προσέτι καὶ ἴχνη τῆς λατρείας τοῦ συροφοινικικοῦ θεοῦ Βάαλ ἢ Βήλ (ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν ἥλιον), περιωθέντα παρὰ τοῖς ἀρκτέροις λαοῖς καὶ συνδεόμενα μετὰ τῆς τελετῆς τῶν πυρῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου· διότι τὴν εορτὴν ταύτην ἐν Ἰρλανδίᾳ καλοῦσι Baal-ūn καὶ ἐν Σκωτίᾳ Beltin, αἱ δὲ λέξεις αὗται, ὡς καὶ ἡ γερμανικὴ Welt (κόσμος) καὶ τινες ἄλλαι, καταφανῶς παράγονται ἐκ τοῦ Βάαλ. Ἐτερος διακεκριμένος ἀρχαιολόγος, ὁ Ραούλ-Ροσέτ, κατέδειξεν ἐπίσης τὴν σχέσιν τῶν πυρῶν τῶν ἡλιοστασιῶν πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ ἀσσυριακοῦ ἢ φοινικικοῦ Ἡρακλέους, καὶ ὁ γερμανὸς μυθολόγος Βράουν τὴν τῶν πυρῶν πρὸς τὴν φοινικικὴν θεότητα Μολώχ.

Ἐκ τῆς Βίβλου μανθάνομεν ὅτι πρὸς τιμὴν τοῦ Βάαλ οἱ Χαναναῖοι ἤπτον πυράς, αἱ ἐπὶ δὴν (Δευτερονομ. ΙΗ', 10) ὡς δ' ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν ἀναφέρεται, ὁ βασιλεὺς Μανασσῆς, ἐθνικὰ ἀκολουθῶν ἔθιμα, ἤτοι τελῶν ἀναμφιβόλως λατρείαν τῷ Βάαλ, «διῆγε τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἐν πυρὶ καὶ ἐκληδονίζετο καὶ οἰωνίζετο».

Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς φαίνεται ὅτι ἦσαν μὲγάλως διαδεδομένα· αἱ τοιαῦται τελεταί, καὶ διὰ τοῦτο ἀπηγόρευεν αὐτάς, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, ἡ ἐν Τρούλλῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἕκτη οἰκουμένην σύνοδος (680 μ. Χ.) «Τὰς ἐν ταῖς νομηνίαις ὑπὸ τιῶν πρὸ τῶν οἰκείων ἐργαστηρίων ἢ οἰκῶν ἀναπτόμενας πυράς, καλεῖται ὁ ξε' κανὼν αὐτῆς, αἱ καὶ ὑπεράλλεσθαί τινες κατὰ τι ἔθος ἀρχαίων ἐπιχειροῦσιν, ἀπὸ

τοῦ παρόντος καταργηθῆναι προστάσσομεν. Ὅστις οὖν τοιοῦτό τι πράξει, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη καθαιρεῖσθαι, εἰ δὲ λαϊκὸς ἀφορίζεσθαι». Ὁμοίαν ἀπαγόρευσιν ἐξήνεγκε καὶ ὁ κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα αἰὼνα ζήσας ἅγιος Εἰοὶ τῶν καθολικῶν. «Οὐδενὶ ἐξεστί, κατὰ τὴν εορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἢ ἄλλων ἁγίων εορτάς, τελεῖν τὰ ἡλιοστασία διὰ χορῶν καὶ ἀσμάτων διαβολικῶν».

Ὁ κατὰ τὴν πέμπτην μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδα ζήσας ἐπίσκοπος Κύρου Θεοδώρητος, σημειοῖ εἰς τὸ περὶ Μανασσῆ χωρίον τῆς Βίβλου τὰ ἐξῆς, δεικνύοντα ὅτι ὅμοια καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν του εἰθίζοντο: «Εἶδον γὰρ ἐν τισὶ πόλεσιν ἅπασ τοῦ ἔτους ἐν ταῖς πλατείαις ἀπτομένας πυράς, καὶ ταύτας τινὰς ὑπεραλλομένους, οὐ μόνον παιδάς, ἀλλὰ καὶ ἀνδρας. Τὰ δὲ γε βρέθη παρὰ τῶν μητέρων παραφερόμενα διὰ τῆς φλογός· ἐδόκει δὲ τοῦτο ἀποτροπιασμὸς εἶναι καὶ κάθαρσις». Οἱ δὲ ὑπομνηματισταὶ τῶν συνοδικῶν κανόνων παρέχουσιν ἡμῖν ἱκανὰς περιέργους λεπτομερείας. Τούτων ὁ Ζωναρᾶς ἀποκαλεῖ τὰς ἐμπροσθεν ἐργαστηρίων καὶ οἰκείων ἀναπτομένας πυράς καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν «ἔθη ἑλληνικά τε καὶ ἑθνικά»· ὁ δὲ Βαλσαμὼν ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ Ἰουδαίους, καὶ ἀναφέρει δεισιδαιμονίαν τινὰ, συνδεομένην μετὰ τοῦ ἔθιμου τούτου, ἣτις καὶ παρ' ἡμῖν εἶτι σώζεται καὶ παρὰ τοῖς χωρικοῖς τῆς Γαλλίας· «Ἐπὶ δὴν ἐπάνω τῶν πυρῶν, λέγει, νομίζοντες διὰ τοῦτο τὰ προσυμβαίνοντα ἴσως αὐτοῖς δυσχερῆ κατακρίσθαι καὶ ἑτέροις ἀγαθοῖς ἐπιτυγχάνειν». Τοῦτο ἀναφέρει καὶ ἕτερος ὑπομνηματιστής, Ματθαῖος ὁ Βλάσταρις. Οἱ Ῥωμαῖοι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὄβιδίου, ἐπὶ δὴν τὰς κατὰ τὰ Παλιλικά ἀναπτομένας πυράς, κατὰ δὲ τὴν ἐπέτειον εορτὴν τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης διῆγον διὰ τῶν πυρῶν κατοικίδια ζῶα, ὅπερ καὶ παρ' ἡμῖν εἶτι καὶ ἐν Γαλλίᾳ διατηρεῖται κατὰ τὴν εορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ διαφόρων δυστυχημάτων.

Ὁ διάσημος Βυζαντινὸς φιλόσοφος καὶ θεολόγος καὶ νομοδιδάσκαλος καὶ δαιμονογράφος Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς (ΙΑ' αἰὼν) φέρει πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἔθιμων τούτων ἀλλόκοτόν τινα θεωρίαν, ἣν περιεργείας χάριν ἀναγράφομεν ἐνταῦθα. Κληδὼν εἶναι, λέγει, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, δαιμόνων πονηρῶν πρόσκλησις. Τελεῖται δὲ ὅτε ἄρχεται ὁ ἥλιος τρεπόμενος πρὸς νότον, μειῶν μὲν τὴν ἡμέραν, αὐξῶν δὲ τὴν νύκτα. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς οἱ Ἕλληνες δοξάζουσιν, οὐδεὶς τῶν ἐνύλων δαιμόνων τομᾶ νὰ ὑποστῇ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅταν ὁ ἥλιος ἴηαι βορειότερος νοκτιλοχοῦσιν, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐπιφανίωσιν τὴν ἡμέραν· ὅταν ὅμως τραπῇ πρὸς νότον, καὶ ὁ περὶ ἡμᾶς ἀήρ καταστῇ τῷ τρόπῳ τινὰ ζοφερώτερος (!), παραχρῆμα ἐμφαίνουσι προεξάλματά τινα καὶ οὕτως εἰπεῖν προκυλινθήματα τῆς κακίας αὐτῶν, καὶ καλού-

μενοι ὑπακούουσιν εἰς τὴν πρόσκλησιν. Οἱ γόητες λοιπὸν περιέγραφον κύκλους καὶ περὶ αὐτοὺς ἀνήπτον πυράς, δεσμεύοντες οὕτω τοὺς δαίμονας, ὅπως μὴ πέραν τοῦ κύκλου ἐξέλθωσιν, ἀλλὰ συγκαταῶνται ἐν αὐτῷ ἐφ' ὅσον θέλει ὁ καλῶν. «Ἄλλ' οἱ γε νῦν τῆς τελετῆς προεξάρχοντες, προστίθησιν ὁ Ψελλὸς, τὴν μὲν τῆς κλήσεως οὐκ ἴσασιν ἐπωδὴν, μηδὲ εἰδοῖεν ποτε· παρὰ δὲ πολλὰ κύκλῳ τινὶ περιγράφοντες ἐξάλλονται τῆς φλογός». Τοιαύτη ἡ πρὸς ἐξήγησιν τῶν πυρῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου θεωρία τοῦ εἰς τὰ ὑπάτα ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀνεληθόντος πολιτικὰ ὑπουργήματα καὶ σοφωτάτου ἐπικληθέντος Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ!

Ν. Γ. Π.

ΛΥΣΙΣ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ

Οὐ παντός πλεῖν εἰς Κόρινθον.

Ὀλίγους λανθάνει ἡ ἔννοια τῆς δημοτικῆς ταύτης παροιμίας. Ἄλλὰ πόθεν ἐπέστησαν οἱ ἀρχαῖοι ὅτι ἡ Κόρινθος εἶναι τόσον δυσπρόσιτος; Συνήθης καὶ παραδεδομένη ἐξήγησις εἶναι ὅτι ἡ πλουσία αὕτη πόλις ἔβριθε τόσων δελεασμάτων καὶ παραλυσίας, ὅστε καὶ οἱ φρονιμώτεροι ἀνθρώποι, μολίς ἀποβαίνοντες εἰς τὴν ξηρὰν, ἐγίνοντο ἄλλοι ἐξ ἄλλων, ἐμαγεύοντο ὑπὸ τοῦ κάλους τῶν γυναικῶν, παρεδίδοντο εἰς παντοσεδεῖς ἀκολασίας καὶ ἀπῆρχοντο τέλος κενὸν ἔχοντες τὸ βαλάντιον καὶ καταρώμενοι τὴν ἀπερισκεψίαν των. Ἐπασχον δηλονότι οἱ παλαιοὶ ταξειδιῶται ἐν Κόρινθῳ ὅτι οἱ σημερινοὶ ἐν Παρισίῳ. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγοι εἶχον τόσους θησαυροὺς, ὅστε νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὸν πολυδάπανον βίον τῆς Κόρινθου, ἡ τόσῃ σύνεσιν, ὅστε νὰ διαφύγῃσι πάντας τοὺς κινδύνους, ἐπαναλαμβάνοντες τὸ λόγιον τοῦ Διογένους· «δὲν ἀγοράζω τόσον ἀκριβὰ μεταμέλειαν», καθιερώθη τὸ αξίωμα ὅτι δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Κόρινθον ὁ πρῶτος τυχών.

Τινὲς ὅμως παρατηροῦσιν ὅτι δὲν εἶχε μόνον ἡ Κόρινθος τοὺς πειρασμοὺς τούτους, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄλλαι πόλεις ἦσαν περιλάλητοι ἐπὶ παραλυσία ἡθῶν καὶ γυναικείας δόλοισ. Ἐὰν ἡ Κόρινθος εἶχε, φέρ' εἰπεῖν, τὴν Λαῖδα, αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τὴν Φρόνην. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ διακριτικὴ αὕτη μνεῖα περὶ μόνης τῆς Κόρινθου; Οἱ προτείνοντες τοὺς δισταγμοὺς τούτους πιστεύουσιν ὅτι ἡ παροιμία ἐγεννήθη μᾶλλον ἐκ τοῦ φρουρίου, ἢ ἐκ τῆς πόλεως Κόρινθου. Ὁ Ἀκροκόρινθος, λέγουσιν, εἶναι θράχος ὑψηλὸς καὶ ἀπότομος, καὶ ἐπειδὴ πολλάκις ἐκαλεῖτο διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος καὶ ἡ πόλις, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ λέγῃσι περὶ δυσχερῶν πραγμάτων ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑπάγῃ τις εἰς Κόρινθον. Ἡ λατινικὴ μετάφρασις τῆς παροιμίας ἴσως ἐπιτρέπει τὴν βεβιασμένην ταύτην ἐρμηνείαν· ἀλλ' ἡ λέξις π. λεῖν

ἑλληνοιστι ἀντίκειται, ὡς μᾶς φαίνεται, εἰς πᾶσαν ἀπὸ τῆς παραδεδεγμένης γνώμης παρεκτροπῆν.

Α. Σ. Β.

Τὸ ἐπόμενον φανταστικὸν ἠθοικὸν διηγημάτιον ἰδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1795 ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Δεκάδος.

Σ. τ. Δ.

ΕΝ ΟΝΕΙΡΟΝ

Ἵναιρευόμεν ὅτι ἀνῆκον εἰς ἔθνος, ἕτοιμον νὰ θεραπευθῆ ἀπὸ τὸν ἐγωῖσμόν, ὅστις ἦτο ἡ βᾶσις τοῦ καθόλου χαρακτήρος του, καὶ ὅτι ἀντ' αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ ὡς βᾶσιν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην.

Τὸ ἔθνος τοῦτο ἐξελέξε σοφόν τινα, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Σὲ διορίζομεν καθηγητὴν τῆς ἠθικῆς· δίδαξέ μας νὰ ἤμεθα ἐνάρετοι».

Συγχρόνως δὲ προπαρεσκευάσθη αἴθουσα μεγάλη, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρχον ἀπέραντα θρανία, ἀπέναντι δὲ τῶν θρανίων τούτων ὑπῆρχεν εἰδός τι θήματος, ἔδρα ὑψηλὴ διὰ τὸν καθηγητήν.

Ἐπὶ τῆς πύλης ἀνεγινώσκετο ἡ ἐπιγραφὴ Σχολῆ ἠθικῆς. Εἶδον δὲ καὶ πολλὰς εἰδοποιήσεις τοιχοκολλημένας, αἵτινες προανήγγελλον τὴν ἐναρξίν τῶν παραδόσεων τῆς ἠθικῆς.

Ὁ λαὸς συνέρρευεν ἐκεῖ πᾶμπληθεὶ, μετὰ τοῦ πλήθους δὲ καὶ ἐγὼ, ἐπειδὴ εἶχα πολλὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀκούσω τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου, ὅστις εἶχε μεγάλην φήμην.

Αἱ παραδόσεις ἔμελλον νὰ συναποτελέσωσιν εἴκοσι μαθήματα τοῦλάχιστον. Ἀπεφάσισα νὰ μὴ λείψω καὶ ἀπὸ τὰ εἴκοσιν. Ὁ καθηγητὴς ἐπὶ τέλους ἐνεφανίσθη καὶ ἀνέβη εἰς τὴν ἔδραν, ἥτις εἶχε προετοιμασθῆ δι' αὐτόν.

Δύο κλητῆρες ἦσαν διωρισμένοι διὰ νὰ ἐπιβάλλωσι σιωπὴν εἰς τὸ ἀκροατήριον, ἀλλὰ τοῦτο μάλιστα καὶ μετὰ εἶχε κατωρθώθη, ὅπως εἰς ὅλας τὰς πολυπληθεῖς συναθροίσεις.

Ἐπὶ τέλους ὁ καθηγητὴς, νομίζων ὅτι ἡδύνατο πλέον ν' ἀκουσθῆ, εἶπε ταῦτα· «Κάμνετε διὰ τοὺς ἄλλους ὅ,τι θέλετε νὰ κάμνωσι καὶ οἱ ἄλλοι διὰ σᾶς». Μεθ' ὃ οἱ κλητῆρες ἀνήγγειλαν ὅτι τὸ μάθημα ἐτελείωσεν.

Ἐκθαμβὸν τὸ ἀκροατήριον διελύθη, ἕκαστος δὲ ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ εἰς τὸ ἀκόλουθον μάθημα.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ καθηγητὴς ἀνέβη εἰς τὴν ἔδραν, καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἀκροατήριον ἐσιώπησε καὶ ἡσύχασε, «Κάμνετε, εἶπε, διὰ τοὺς ἄλλους ὅ,τι θέλετε νὰ κάμνωσι καὶ οἱ ἄλλοι διὰ σᾶς».

Καὶ κατέβη.

Ἵπῆγα καὶ εἰς τὰ εἴκοσι μαθήματα. Εἰς ὅλα ἐπανελάβε τὰς ἰδίας λέξεις.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἐξηρχόμην ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν μάθημα, ἐξύπνησα. . . .

Δύνασθε νὰ μὲ εἴπητε εἰς ποῖον ἔθνος εἶναι δυνατόν νὰ συνέβῃ τοῦτο; Δ

Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΓΗΣ

«Τὸν κόσμον λάβετ'», ἔκραξεν ὁ Ζεὺς, περὶ τὸν θρόνον καλῶν τὰ πλήθη τῶν θνητῶν.
«Κλήρως σας ἔστω διαρκῆς δι' ὅλων τῶν αἰώνων, αἰεὶ διανεῖματε αὐτόν».

Καὶ σπεύδον ὄλοι ἄπληστοι, . . . τὰς χεῖρας του ὀργῶν νέος καὶ γέρον πᾶς προτάσσει· καὶ δίδονται οἱ θερισμοὶ τῆς γῆς εἰς γεωργόν, εἰς νέον κυνηγόν τὰ θάση.

Κέρδη ὁ ἔμπορος πολλὰ εἰς ἀποθήκας κλείει, καὶ οἶνον ὁ ἀβάς γλυκύν, καὶ πᾶσα γέφυρα, ὁδὸς, εἰς ἄρχοντ' ἀποτίει δεκάτην ἡγεμονικῆν.

Τέλος μακρόθεν ἐβόασεν ἀργὰ ὁ ποιητὴς, πλὴν ἦσαν ὅλα μοιρασμένα, οὐδὲν πλέον ἐλείπετο ἔτι νὰ λάβῃ τίς, καὶ εἶχε πᾶν δεσπότην ἕνα.

«Ἄλλοίμονον! πάντων ἐγὼ ἐλησημονήθην μόνον, ὁ μᾶλλον σοῦ πιστὸς υἱός!» ἀνέκραξεν ὁ ποιητὴς, βαθὺν ἐκχύσας στόνον, καὶ ἔρριψ' εἰς πόδας τοῦ Διός.

«Ἄν εἰς ἀνεῖρων ἔστρεχες τὰς μαγικὰς ὁδοὺς, τί σ' ὀφείλει τώρα ὁ θρήνος;

Ποῦ ἦτο, τάλαν, πρὶν τὸ πᾶν διαμοιράσω δούς;»

«Ἐγγὺς σου ἤμην», εἶπ' ἐκεῖνος.

«Τυφλὸς πρὸς τ' ἄλλα, μόνον σὲ ἔβλεπ' ὁ ὀφθαλμός μου, σὲ ἤκουον πρὸς πᾶν κωφός»

συγχώρει ἂν μ' ἀφήρασε τοῦ ὑπολοίπου κόσμου τὸ θεῖον τ' ὄρανον σου φῶς».

«Πλὴν τώρα πλέον, εἶπ' ὁ Ζεὺς, κτῆμα δὲν εἶν' ἐμοῦ καὶ γῆ καὶ θάλασσα καὶ θῆρα»

ἂν θέλῃς εἰς τὸν οὐρανὸν νὰ ζῆσωμεν ὁμοῦ, ἔλθῃ, σ' εἶν' ἀνοικτὴ ἡ θύρα».

SCHILLER.¹

ΛΗΘΕΙΑΙ

* * Εἰς τὰ ἔθνη, ὅπου ἡ παιδεία δὲν εἶνε ἐξαιτωμένη καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲν φωτίζει τοὺς νέους, οἱ γέροντες ἔχουν τὰ πρωτεῖα τῆς γνώσεως· ὅποιοι εἶδε πρωτύτερα τὸν ἥλιο, ἔχει καὶ πρᾶξιν περισσώτερη τῆς ζωῆς. (Γέρο-Κολοκοτρώνης.)

* * Μόνος ὁ μὴ ἔχων νὰ ἀνειδίσῃ τι ἐαυτῷ καταμόνας, οὐδαμῶς πτοεῖται ἐκ τῶν ξένων ἐπιτιμήσεων καὶ οὐδέποτε ἐξαγοράζει τὴν ἐπιείκειαν ἢ τὴν σιωπὴν τῶν ἄλλων δι' ἀτίμου ἢ καὶ ἐγκληματικῆς σιωπῆς. (Zschokke.)

* * Τὸ μεθυστικώτερον πάντων τῶν ποτῶν, καὶ ἐν ταῖς χώραις ἐκεῖναις ὧν ὁ οἶνος προξενεῖ πλείστην καρηβαρίαν, εἶνε ἀναντιρρήτως. . . τὸ ὕδωρ τῆς Αὐλῆς.

* * Προτιμᾷ τις πολλάκις νὰ κακολογήται παρὰ νὰ μὴ ἀνασφέριται.

ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μυῖων ἐξάλειψις.

Αἱ μυῖαι ἐν ὄρα θερούς καταπῶσιν, εἰς τῖνας τόπους μάλιστα, μᾶστιξ ἀληθῆς· ἐξαιλείφονται δὲ διὰ μικρῶν τεμαχίων ξύλου κουασσίας, ἐκτιθεμένων μεθ' ὀλίγου ὕδατος ἐντὸς πινακίων, ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν ὁποίων ῥίπτεται κόνις σακχάρου ὡς δέλεαρ τῶν μυῖων.

1. Μιτῆρρ. Ἄγγλου Βλάχου.